

M E M E N T O

Száz éve született Nagy Zoltán, az erdélyi magyar szövetkezeti mozgalom kiemelkedő alakja

Az erdélyi szövetkezeti mozgalom a XX. század első felében Erdély gazdasági fejlődésében meghatározó tényező volt. A vidék gazdasági felemelkedése, modernizációja, vagyonosodása szorosan kötődik a szövetkezeti élethez. A szövetkezetek létrehozását, szervezését, működtetését olyan erdélyi neves személyiségek részvétele fémjelzi, mint Balázs Ferenc, Bölöni Farkas Sándor, Gidófalvy István, Korparich Ede, Márton Áron, Ürmösi József. Méltán sorolhatjuk Dr. Nagy Zoltán nevét is ezen személyiségek közé.

Nagy Zoltán 1905. január 26-án született Hódmezővásárhelyen. Érmihályfalván, ahol gyermekkorát töltötte, végezte elemi iskoláit, majd középiskolai tanulmányait Nagyváradon kezdte, és 1926-ban érettségizett Szatmárnémetiben. Ezután beiratkozott a 3 éves Kolozsvári Kereskedelmi Akadémiára, amelyet 1929-ben fejezett be, és itt szerzett közgazdász diplomát. Emellett tanári oklevelet is szerzett közgazdasági, kereskedelmi és könyvviteli szakon. Már diákkorában megismerkedett külföldön a szövetkezeti mozgalommal, ugyanis nyári szünidőikben önerőből beutazta Magyarországot, Olaszországot és Svájc számos vidékét. Így került kapcsolatba az ottani kibontakozó szövetkezeti élettel. 1930-ban tanulmányútra indult Franciaországba, és Marseilles-ben, Dijonban, majd a párizsi egyetemen a közgazdasági és jogi karokon folytattja közgazdasági és jogi tanulmányait, ezután szövetkezeti jogból doktori címet szerzett, *Az erdélyi szövetkezeti mozgalmak jogi szabályozása* című tézisével.

Visszatérve franciaországi tanulmányútjáról, Nagyenyeden, a „Hangya” Fogyasztási Szövetkezetek Szövetsége központjában kezdte el haláláig elkötelezett tevékenységét a szövetkezeti mozgalomban. A nagyenyedi „Hangya” központtól 1936-ban megbízatás kapott, hogy képviselje ezt a bukaresti Országos Szövetkezeti Központnál.

1936-tól Maros-Torda megyében, Radnót gazdasági iskolájában szövetkezeti ismereteket és mezőgazdasági könyvvitelt adott elő. Itt bontakozott ki a szövetkezeti oktatáshoz való kötődése. A két erdélyi magyar szövetkezeti központ (a Hangya Fogyasztási Szövetkezetek, „Szövetség” Termelő és Hitelszövetkezeti Központok) és a történelmi egyházak felkérésére és velük együttműködve kezdeményezte és szervezte a szövetkezeti ismeretek oktatásának bevezetését az erdélyi felekezeti iskolákba, de jelentős szerepet vállalt az iskolaszövetkezetek szervezésében is. Ennek az időszaknak másik fontos esemé-

A közgazdasági folyamatok áttekintéséhez szükséges adatokról

CSANÁDY ANDRÁS

Ha valakinek van 3 pár cipője, 4 nadrágja és 6 inge, ezekről nincs értelme, hogy írott nyilvántartást vezessen, hiszen ki sem kell nyissa a szekrényajtót, hogy lelki szeme előtt megjelenjen az, amit ott benn talál. Akinek ellenben van egy – mondjuk 40 emberrel működő – üzeme, az amannak ellátásáról és működtetéséről csak úgy gondoskodhat, ha nyilvántartásokat vezet minden holmijáról, amit ebbe bevisz, avégett, hogy ott előbb vagy utóbb felhasználja őket.

Még fokozottabban így van ez, ha az az üzem nem egyetlen személy tulajdona, hanem megosztva többeké, s akkor a vállalat ügyeiben, valamint egymás között való eligazodásuk el sem képzelhető másként, mint azokkal a kimutatásokkal, amelyeket – egyenlő példányokban – valamennyien megkapnak. Így van, és így kell legyen ez a magángazdaságban, mennyivel inkább így a közösben, a társadalom gazdaságának egészében, ahol mint közegben a magángazdaságok összeilleszkednek és egymástól függő helyzetben vannak. Ezt a környezetet áttekinteni, benne rendesen eligazodni lehetetlenség írásban rögzített kimutatások nélkül. Ezek a kimutatások már természetesen nem terjedhetnek ki minden részletre, hanem azokat a legfontosabb „mutatókat” kell tartalmazzák, amelyek segítségével a főbb társadalmi és gazdasági folyamatok és állapotok bemutathatók és megérthetők.

Egyneműsítés az összeszámlálás érdekében

Minden ilyen adat általánosítást tartalmaz, előfeltételez. Közös vonásaik alapján összegezi számszerűen a dolgokat – s ennek érdekében mellőzi kisebb jelentőségű különbségeiket. Egyenlőségüket csak azokban a vonatkozásokban követeli meg, amelyeket lényegesnek ítél. Például azt mondja: van az országban ennyi és ennyi szarvasmarha. *A mennyi idős, milyen fajta, hím-e vagy nőstény* stb. tulajdonságaiktól eltekint, pedig ezek alapján lehetne őket tovább különböztetve osztályozni.

Melyek azok a különbségek, amiktől eltekinthetünk, és melyek azok, amiktől nem?

Ez természetesen attól függ, hogy mit akarunk majd tenni a kapott adat felhasználásával. Az adott esetben – tegyük fel – azt szeretnénk eldönteni, hogy meglévő pénzünket érdemes-e a húsiparba fektetnünk. Mihelyt ilyen konkrét összefüggésbe került a szarvasmarhaadat, nyomban világossá válik, hogy pusztán egymagában semmit sem mond.

nye, hogy 1936-ban, mint egyedüli olyan romániai személyiséget, aki franciaországi doktori diplomával rendelkezik, a Román Szövetkezeti Központ felkérte a romániai szövetkezeti mozgalom tanulmányozására. Ezzel a megbízással három hónapos körutat tett meg az ország Kárpátokon túli részein, hogy megismerje és jelentést tegyen Románia szövetkezeti mozgalmának helyzetéről és lehetőségeiről.

Az 1940-es években Kolozsváron kapott megbízatást az Erdélyi Tudományos Intézet keretében a szövetkezettudományi szekció megszervezésére. Ezzel párhuzamosan a Teológián szövetkezeti ismeretek tanított.

1945-ben a megalakult Bolyai Tudományegyetem közgazdaságtudományi karán szövetkezeti tanszéket szervezett, és megbízást kapott a vezetésére, amely tisztséget nagy hozzáértéssel és a szövetkezetek iránti elhivatottsággal, örömmel és tudósi kitartással töltött be.

1946-ban részt vett a romániai magyar szövetkezetek marosvásárhelyi kongresszusán, amelynek központi kérdése a magyar szövetkezeti központok, a nagyenyedi „Hangya” és a kolozsvári „Szövetség” Termelő és Hitelszövetkezetek Központja megmaradásának, létének problémája volt. Dr. Nagy Zoltán a központok vezetőségei mellett keményen és elszántan kiállt az erdélyi magyar szövetkezetek önállósága és függetlensége mellett a szövetkezeti autonómia és a valódi demokrácia nevében. Ezt az akkori „illetékesek”, az „új rendszer” képviselői rossz néven is vették tőle azok, akik az erdélyi magyar szövetkezetek beolvasztását erőszakolták.

Dr. Nagy Zoltán a szövetkezetekben a kisebbségi lét fennmaradását, fejlődését és eszközét látta, a szövetkezeti mozgalmat egységes egészként és világmozgalomként kezelte, amelyek keretében az emberi kulturális, gazdasági és szociális értékek szabadon megnyilvánulhatnak.

Az 1948 januárjában bekövetkezett korai halála nagy veszteség volt az egész szövetkezeti mozgalom számára. A romániai magyarság korán elveszítette azt a személyiségét, aki rövid, de tevékeny élete során a szövetkezeti ügyet szolgálta. Bár korai halála megkímélte attól a lelki fájdalomtól, hogy megérje az 1948-as tanügyi reform által bekövetkezett szövetkezeti oktatás felszámolását, a szövetkezeti tanszék megszüntetését és azt a tényt, hogy az igazi szövetkezeti elveken alapuló szövetkezeti mozgalmat a proletárdiktatúra lábbal tiporja, az erdélyi magyarság egy kiváló személyiségét veszítette el.

A szövetkezeti ismeretek oktatásában példaértékű örökséget hagyott hátra, amelynek üzenete időszerű támasza lehet ma is egy új szövetkezeti mozgalmak.

Somai József

Nekünk ugyanis arról kellene valamit tudnunk, hogy ez az állomány: 1) Mennyire elég a jelenlegi fogyasztói kereslet kielégítésére? 2) Miképpen jut el a fogyasztókhoz – a feldolgozáson és az értékesítésen keresztül? Ennek a két kérdésnek a megválaszolásához pedig rengeteg kiegészítő adatra van szükségünk: pl. csak ennek az állománynak az évi húskibocsátását illetően is. Hiszen az oly mértékben függ a benne foglaltak fajta- és életkori összetételétől, tartásuk módjától, táplálékuk minőségétől, egészségügyi ellátásuktól, s ki tudja még mi mindentől, hogy ugyanaz az állatszám jelentheti a fogyasztás számára a felét, vagy a dupláját a húsmennyiségben – s annak minőségéről akkor még nem is beszéltünk.

Tér és idő

Van még két olyan további vonatkozás, amiket nem lehet figyelmen kívül hagyni az ilyenféle esetekben, és pedig az idő és a tér vonatkozása. Azaz: ma ennyi és ilyen a marhaállomány, de milyen lesz holnap – illetve holnapután, amikor már állni fog az üzemünk (ha úgy döntöttünk, és megépítettük azt).

Jelenleg jelentős mérvű változások zajlanak – magában az állattartásban, de az azt érintő egyéb körülményekben is. Nem számíthatunk rá, hogy a következő közeli években fennmaradna a jelenlegi helyzet, s hogy ne változnának a körülmények érdemlegesen. Ha van hozzá elégséges alapunk, ha sincs, nekünk menthetetlenül kell valamilyen feltevessel élnünk a körülmények alakulását illetően, mielőtt a befektetésre elszánnánk magunkat. És csakis az időre vonatkozó előzményekből – a marhaállomány korábbi alakulásából – kiindulva juthatunk valamilyen feltevéshez, illetve valószínűsítjük azt.

Az adatok jelentős része folyamatok meghatározott szakaszait jellemzi. Ezért – értelemszerűen – ezek csak akkor használhatók, ha időbeni kiterjedésük is kifejezésre kerül, azaz egymást követő időközökből származó adatok sorát együtt láthatjuk. Így együttesen ezek egy folyamat szakaszos ábrázolását nyújtják. Legkevesebb 5 egymást követő év, de inkább 10–15, ami már lehetővé teszi a változások irányzatának (tendencia) valószínűsítését is. A társadalmi folyamatokban meglehetősen nagy a változékonyság – tehát többnyire ilyen idősorokra van szükségünk, s kivételes az olyan eset, amelyikben a jelen idejű adatnak a nélkül is van valami értelme számunkra. Természetesen előnyös, ha az idősor hosszabb és/vagy sűrűbb (tehát negyedévenkénti vagy havi adatokat tartalmaz).

Az irányzatokat pedig – legyenek bármilyen tartósak – körülményeik esetleges változásai: az időjárás kilengései, járvány, háború minduntalan zavarják, megszakítják.

A változatlan körülmények előfeltevése. No meg a tér!

A szarvasmarhák példáján már bemutattuk, mennyire szá-

mottező különbségeket rejthetnek az egyazon általánosító megnevezés alatt számbavett sokaság adatai. A tehén Új-Zélandon, Romániában és Nigériában is tehén, csakhogy egyik helyen átlagosan napi 20 liter tejet ad, másikon 5–6-ot, harmadikon pedig jó, ha 2–3-at. Azonban egy-egy ország egészére vonatkozó adat is igen eltérő téri sajátosságokat összesít magában. Egyik térségben a négyzetkilométerenkénti (vagy a helyi népesség létszámára vonatkoztatott) állatszám többszöröse lehet annak, ami az onnan délre vagy keletre eső másik térségben található. Nekünk tehát végképp nem mindegy, hogy ahova üzemünket telepítjük, annak körzetében kevés-e vagy sok a marha.

A térségi gazdaság fejlesztésének nézőpontja

Az adatok iránti igényünket teljesen konkrét feladat szabja meg, nevezetesen: a gazdaság térségenkénti fejlesztésének szüksége. A céltudatos fejlesztés szüksége világosan következik az elmaradottság nyilvánvaló tényeiből. Elmaradottságunk leküzdésére, a legfejlettebbekhez való felzárkózásra csak akkor van esélyünk, ha növekedésünk tempóját sikerül felgyorsítanunk és kiterjesztenünk népességünk egészére.

Vajon elmaradottságunk pusztán mennyiségi természetű volna? Azaz: nálunk ugyanaz a termelési rendszer működne, mint a legfejlettebb országokban, csupán vészesen gyengébb határfokkal? Vagy pedig gazdaságunk rendszerében van valami más természetű, gyengesége pedig éppen abból a „más”-ből fakad?

Van bizony! – és pedig a paraszti, önellátó gazdálkodás élő szervezete és annak még szélesebb körű hagyománya. A mai romániai társadalom legkevesebb egyharmadrészben ennek keretében termeli megélhetését. Ez a több mint egyharmad azonban statisztikailag nagyon kevésbé megfogható.

Árugazdaság – társadalmi munkamegosztás

A hagyományos paraszti-falusi gazdálkodásban a családi-szomszédos együttműködés egyetlen közös tulajdonon belül osztja meg a gazdasági szerepeket és feladatokat. Ezen az együttműködésen belül egy tagnak több szerepe is van, illetve lehet, és ezeket a szerepeket mint a közös tulajdon részei töltik be. Az árutermelő rendszerben viszont a munkamegosztás társadalmi, egyre inkább magántulajdonon alapul. Az egyének egyre határozottabb különállásban – mint idegenek – töltik be szerepüket a magántulajdonok alapján szerveződő munkamegosztásban. Így is tekintenek egymásra; így tekint rájuk társult közösségük is – a polgári állam; és ennek értelmében készíti számbavételüket is: a statisztikai nyilvántartást. Ebben minden személy helyet kap, egyfajta társadalmi szereppel azonosítva kap besorolást.

Azonban gazdaságunk és társadalmunk valójában még (?) nem teljesen ilyen. Ez az elidegenedett magántulajdoni társadalmiság nem teljesedett ki rajta, hanem a paraszti földtulajdon helyreállítása felélesztette a családi-falusi munkamegosztást – annak köztulajdoni elemeivel együtt (közbirtokosság, kaláka). S amint utaltunk rá: a népesség megélhetésében ez a gazdasági övezet s az ebben létrehozott termék létfontosságú szerepet játszik, meghatározó súlyú hányadot képvisel. A nemzetgazdaságnak ezt a tartományát azonban a szokásos árutermelői minta szerinti egyneműsítés módszerével nem lehet ábrázolni, érthetővé és alakíthatóvá tenni. Az elvont marhában szemléltetett minta ehhez nem elegendő.

Akkor hát miféle adatokra van ehhez szükségünk?

A szerves élet adatokká szétdarabolása – rakd össze újra!

Olyanokra, amelyekből a gazdaság működő egységei (funkcionális elemei) kivehetők, amelyekből minél inkább kirajzolódnak azok sajátos és egymástól különböző működésmódja. Vagyis: háztartás, családi gazdaság, vállalat (üzem), holding, nemzetgazdaság.

Ez a felsorolás nem is teljes, még csak nem is igazán egynemű, hozzávetőlegesen mégis elegendő annak bemutatásához, hogy mire is volna szükségünk. Ezekről viszont a statisztikának kevés mondanivalója van. Miért is?

Ha különválasztott adatokban gondolkodsz, statisztikai szeletekre esik szét fejedben a világ. Ezek között függőségeket találhatsz és állapíthatsz meg (jobbára csak páronként), de a fentebb felsorolt szerves egységeket azokból újból összeállítani és működésüket érthetővé tenni nagyon nehezen tudhatod. A rántottából többé nem csinálhatsz tojást.

A pénzfolyamatok adatai

A korlátlan egyneműsítés a pénzben, a pénz által valósul meg. Pénzben számolt általános értéktermészetükben bemutatathatjuk és összehasonlíthatjuk a gazdasági térségeket – de akkor, ebben az általánosságban már eltűntek az összetérték létrehozatali folyamatának konkrét részletei: éppen azok, amelyek magukban rejtik az elmaradottság problémáit, vagyis a fejlesztés alapfeladatait. Valamiképpen meg kell jeleníteni azokat a munkákat és termékeket is, amelyek a piacon egyáltalán meg sem jelentek. Jelentőségükhöz mérten ábrázolni kell ezek folyamatait, azok térfogatát, és kapcsolódását az árugazdasághoz.

Igen ám, de a pénzben kifejezett értékek idősoros ábrázolása csak akkor ad alapot az értelmezésre, ha a pénz – ami- ben kifejezzük – értékálló. A lej tudvalevőleg hosszú ideje nagymérvű inflációnak, változó iramú leértékelődésnek van kitéve – ennél fogva a folyó lebben különböző időpontok-

ban megadott értéksor ismét csak nem egynemű. Úgy, ahogy van, félrevezető, értelmezhetetlen. Ezért az értéksorokat vagy értékálló lejtben (egy kezdőponttól időben előrehaladva, minden évben az az évi inflációs rátával visszaigazítva), vagy USA dollárban, de leginkább euróban – aminek az értékingadozása elhanyagolható – kellene megadni.

Beavatkozás a gazdaság önkénytelen menetébe

Meglehetősen keveset tudunk még arról, hogy a fejlesztés általános törekvése miféle feladatok vállalásában fog konkretizálódni. Erre vonatkozólag egyelőre még inkább feltevéseink és kérdéseink lehetnek csupán, amiket éppen a gazdasági folyamatok mélyebb megértése – az ehhez szolgáló adatok elemzése – kell megválaszolni és igazolni. A válaszhoz és igazoláshoz azonban meg kell fogalmazni a kérdést vagy feltevést. Ez vezet ugyanis a lehetőségek nagyon tág körének a leszűkítéséhez és ezzel az adatok kezelhetővé tételéhez, esélyes megválogatásához és csoportosításához.

A céltudatos fejlesztés beavatkozás a gazdaság összefolyamataiba. Hatékonyra – úgy gondolom – úgy és ott válik, ahol a fejlesztő-kutató szervezet olyan ismeretek birtokába juthat, amiket az egyes gazdaságok és vállalkozások (és azok szűkebb csoportjai) magukban nehezen vagy sehogy sem képesek megszerezni. Ezek az eleve kiváltságos (monopolizált?) ismeretek ruházzák fel a fejlesztőt kivételes kezdeményező-képességgel.

A különleges ismeretek nagyjából a következőkre vonatkoznak:

1. a strukturált világszerte keresletek hálózatának széles köre az egyik oldalon, és
2. a helyi erőforrások:
 - a) a meglévő és abból könnyen alakítható emberi-közösségi képességek [technika];
 - b) az ennek jelenleg alapját szolgáltató megélhetésmódok;
 - c) a természeti és infrastrukturális adottságok – a másik oldalon
3. a két oldal közötti lehetséges megfelelések megállapítása és mérlegelése;
4. a helyi források alakíthatóságának (alkalmazásának, hozzáférhetőségének) feltárása-kiépítése;
5. a helyi tőke szerkezetének és működésének a keresleti-kínálatti viszonyokhoz hangolása.

A fentiek alapján válik lehetővé a tőkeképződés folyamatának befolyásolása: vonzása, terelése, az adott erőforrásokban egymásnak megfeleltethető vonatkozások felismerése, esetleg kimunkálása és felkínálása a térségi és a távolabbi tőkepiacokon. A fejlesztés adatbázisa ezeknek a műveleteknek gya-

korlati végzésére kell alapot nyújtson. Elsősorban tehát a munkaerő sajátosságairól (szakmai összetételéről, jelenlegi megélhetéséről, leköötöttségéről, együttműködési készségéről, alakíthatóságáról) és a helyi tőke apparátusának hatékonyságáról (alkalmazkodóképességéről, megbízhatóságáról) kell minél részletesebb, folyamatosabb képet adjon.

Az a baj, hogy az elmaradottság nem korlátozódik magára a gazdálkodásra, hanem jelen van a tudásban, illetve annak megszerzésében és alkalmazásában, az adatok gyűjtésében, kezelésében is.

A tapasztaltak: Ki készíti – kinek?

Az adatgyűjtés és -kezelés jelenlegi módja nem alkalmas arra, hogy a fejlesztést kiszolgálja. A különböző adatcsoportok gyűjtését, tárolását, esetleg feldolgozását más-más szakhivatalok végzik. Ennek az az igen súlyos következménye, hogy ezeknek az adatoknak egymással való szerves, elemi kapcsolatai ennek során megszűnnek, többé nem vizsgálhatók.

A marhánál maradvány: ezekből a nyilvántartásokból megtudhatom, hogy ebben a körzetben hány darab van összesen, de azt, hogy milyen tulajdoni elosztásban (tehát hány gazdaságban van 1–3; 4–10; 11–30; 31–100, és hányban 100-nál több) – azt már nem. Ezt ugyanis nem vette számba és nem tartja nyilván egyik adatfeldolgozó hivatal sem.

Még kevésbé tudható azután, hogy ezekhez az állatszámokhoz mekkora földbirtokok tartoznak, milyen emberi munkaerő, milyen munkaeszközök, értékesítési eljárások – stb. Mert ha a Megyei Mezőgazdasági Igazgatóság még begyűjtötte és kimunkálta volna az állatszámok tulajdoni megoszlását, akkor sem tudná viszonyítani a földállománnyal, mivel annak nyilvántartására neki nincs megbízatása, hanem csak a földhivatalnak. Hasonlóképpen a munkaerőre vonatkozó adatok a munkaiügyi hivatalnál találhatóak, az értékesítési-forgalmi adatok pedig a pénzügyi igazgatóságnál, stb. Ezek a hivatalok egymástól teljesen különálló igazgatás alatt dolgoznak, ugyanakkor viszont a náluk gyűjtött adatok együttes ismerete nélkül lehetetlen olyan hatékony intézkedéseket megtervezni, amelyek kimozdítanák sarkaiból a befagyott agrárstruktúrát.

A községi hivataloknak csak töredék részében vezetnek ún. gazdakönyvet (kísérleti jelleggel). Ezekben minden gazdaság-nak külön lapja van, s ott az összes adatai egy helyen vannak bejegyezve. Ebből – ha minden faluban megvolna – össze lehetne állítani egy térségi használatra alkalmas mezőgazdasági adatbázist.

Példaként a mezőgazdaságot vettem, de vehettem volna bármely másik gazdasági ágazatot, annak tárgykörét és annak

hivatalait: kereskedelmi és iparkamarát, cégbírószolgálatot, polgármesteri hivatalt; munkaügyi hivatalt és annak kirendeltségeit; pénzügyi igazgatóságot. Nincs olyan adatkészlet, amelyben elérhetőek azok a komplex adatok, amelyekből már kiolvashatók lennének az átalakulás folyamatai és a fejlesztéshez szükséges összefüggések. Az adatgyűjtés, -kezelés, -feldolgozás és -közlés jelenlegi szerkezete ilyesmit nem tesz lehetővé.

Az önkormányzatok is vezetnek nyilvántartásokat, és végeznek adatgyűjtéseket, alapvetően az előbb emlegetett hivatalok számára. Használják-e ezeket ők maguk is? S ha igen, mire? Valószínűleg csupán a központból rájuk háruló, illetve kirótt feladatok teljesítésére (támogatások, segélyek, bírságok, stb.), ők maguk azonban nem építenek arra semmit. Nem tekintik át velük saját helyzetüket és annak alakulását. Helyi gazdaságpolitikai elgondolásuk, autonóm programjuk nem alakul ki.

Akiknek használniuk kellene

Ki kapja hát kézhez mindezeket az adatokat? A hivatalok felettes hatóságai bizonyára – de azon túl? Vajon a Statisztikai Hivatal ezekből használ valamit? Vagy csupa saját forrásra gyűjtésre támaszkodik?

Nem tudom. Arra nem volt alkalmam, hogy módszeresen tanulmányozzam a romániai adatkezelés rendjét. Én csupán egy konkrét feladat kapcsán jutottam a bemutatott tapasztalatokhoz és megfontolásokhoz. Nem is mondhatom, hogy kitanultam volna igazán, de bizonyos benyomásokat szereztem, s ezekről számolok be.

Az a benyomásom, hogy a statisztikai kiadványok alapvetően a központi, országos intézmények tájékoztatására készülnek – s szemléletük ennek megfelelő: makrogazdasági. Amivel aztán a vidéki életben a hivatalok nemigen tudnak mihez kezdeni.

Lehet persze az is, hogy épp fordítva van: a vidéki közhivatalok nem tudják, hogy mire való (ez?) a statisztika, s ezért nem lesz olyan, amit ők is használhatnának, mivel ők nem gyakorolnak arra semmi érdemi befolyást. Vajon a tyúk volt előbb, avagy a tojás? Így, vagy úgy, de a statisztikai kiadványokat nemigen használják a térségi hivatalok – nekem legalábbis ez a szomorú tapasztalatom.

Először a megyei könyvtárba mentem. Ott – gondoltam – meg kell lennie a *Statisztikai évkönyv* évfolyamainak. Nos, csakugyan megvoltak: a hajdani, szocialista években folyamatosan, és aztán még tán '92-ig. Onnan kezdve azonban már csak minden harmadik, negyedik évből egy-egy.

A megyei tanács hivatalába mentem tovább, és ott 3 kötetet találtam. Igaz, nem jártam be az egész épületet, de kérdezősködtem többfelé. A városházán egyenest a két alpolgármestert

kerestem meg bajommal – utóbb még másokat is –, ők kicsit csodálkozva, halványan tán neheztelve is elutasították a kérdést: „Az meg minek lenne?” Minek mesélném tovább, hogy merre-mindenütt kerestem – s nem találtam. Egyik parlamenti képviselő irodájában volt még 2 vagy 3 kötet – amelyekből egyik igen becses (és ritka) területi statisztikakötet volt.

Amit ennek a keresésnek a során tapasztaltam, azt úgy összegezzem, hogy itt az információkezelők valójában nem hisznek a számokban. Egyszerűen tovább él bennük a szocialista időkbeli örökölt gyanakvás, melynek meggyőződése szerint a fentről jövő számok nem a tényeket, hanem a vágyakat tesztetik meg a honi gyakorlatban.

Ebből mi lehet igaz? – nincs módom tisztázni. Ellenben nem is ez a súlyosabb baj, hanem az ennél mélyebbre nyúló idegenkedés a számoktól, mennyiségi meghatározásoktól.

Adatkezelés és ábrázolásellenes közszellem

A fejlesztéshez szükséges adatképzésnek, gyűjtésnek és közlésnek tragikusan áll útjában a hagyományos közszellem. A hivatalok, amelyek ennek részfeladatait kellene végezzék, arról vannak meggyőződve, hogy mindez értelmetlen és felesleges, de legalábbis fényűzés, és nem hajlandók erre rászánni az időt, vagy ha mégis, akkor olyan adatokat, olyan felosztásban gyűjtnek, amik áttekinthetetlenek, végső fokon tényleg semmire sem használhatók. Ez a meggyőződés a maga indokaival keserves boszorkánykörbe zárul: beigazolódik, hogy az adatgyűjtésnek – mivel ilyen, amilyen – tényleg nincs értelme, és nincs értelme komolyan foglalkozni vele, s ezért, ha felső rendelkezés mégis elkerülhetetlenné teszi, akkor azt le kell rázni, szabotálni kell valahogy.

A fejlesztés érdekében ezt a rossz varázslatot valamiképpen meg kell törni. Igen ám! De a fejlesztő beavatkozásról sincsen jobb véleménye a hagyományos közszellemnek. A rossz varázslat sokkal szövevényesebb, és mélyebben áthatja a társadalom egész életét, annak minden területét. Egyik székely megye falvait végiglátogattam két és fél év alatt. Minden községben átadtam a polgármesternek egy kétoldalas adatgyűjtő ívet, és kértem tőle annak kitöltését. Mindenik megígérte, de alig akadt olyan, aki erre az első kérésre el is készítette volna.

Második-harmadik kérésre-zaklatásra kitöltötte kb. a fele, de két és fél év után sincs a megyének egyetlen olyan körzete sem, amelyben az ívet minden községből kitöltve visszakaptam volna. A városok pedig komoly próbálkozást sem tettek az ív kitöltésére. Nincs olyan hivatali részlegük, amelyiket ezzel meg lehetett volna bízni komoly formában, és nem hiszik ma sem, hogy ezekre az adatokra nekik szükségük lenne. Sehol nem tettek egy lépést sem annak érdekében, hogy

a fejlesztés feladatait ismeretileg megalapozzák.

Természetesen, ahol beszélni kell a megyéről, városról, ahhoz rendelkeznek a megfelelő számkulisszákkal. A protokolláris célokra megfelelő közhelyszámok állnak rendelkezésükre, azok értelme – úgy látszik – elég röviden megmutatkozik. Készítettem egy javaslatot arról, hogy mi lenne az a minimális adatkör, amit gyűjteni kellene folyamatosan, és hogyan lehetne ezt megvalósítani minimális költséggel. Válaszul több olcsó ígéretet is kaptam, komoly formában azonban senki nem volt hajlandó azt megvitatni velem.

Hogyan is kellene?

Az abban felsorakozó adat-rovatok száma még mindig túl nagy – a begyűjtés és a kezelés munkáját tekintve. Rendeltesüket tekintve, ugyanezt nem mondhatjuk el. Ahhoz, hogy a térség gazdaságának működéséről képet alkothassunk magunk – és a fejlesztő felhasználás – számára, úgy gondolom, minimálisan szükség van azokra, amiket javasoltam, sőt annál több is hasznos volna. Persze azt is figyelembe kellene venni, hogy milyen szinten áll ma a fejlesztés, illetve annak lehetősége, és ennek miféle folytatására számíthatunk, illetve törekszünk. Annak megfelelő kompromisszumot és fokozatokat kellene kialakítani az adatgyűjtés és feldolgozás kifejlesztésében. Olyan adatokat viszont, amiket nem használ-

lunk, gyűjteni sincs sok értelme – hiszen az adatgyűjtés eléggé munkaigényes, költséges dolog.

A fenti kérdéscsoportokra válaszokat nem egyénektől, hanem a működési egységektől kell kapnunk, és azok bontatlanul, egész-esetekként kell a feldolgozásba bekerülnenek – avégett, hogy elemeik ne csupán oszlopokban összeszámlálhatók, hanem egymástól való függőségük szerint csoportosíthatók, elemezhetőek legyenek. A feldolgozásnak ez a voltaképeni értelme. Az eképpen begyűjtött adatokból tudunk majd következtetni a gazdaságok és vállalkozások üzleti magatartásának és meghatározottságainak csoportos/tipikus módozataira, felhalmozásának, fejlesztésének mértékére és iramára, illetve hitel- és időfelhasználására.

Szükséges tehát tudnunk, hogy mire szándékszunk használni az adatokat, s lehetőleg szorosan kapcsolni a gyűjtést a felhasználáshoz. Akkor válik esélyessé az, hogy a felhasználó csakugyan ahhoz jusson hozzá, amire szüksége van, az adatgyűjtő pedig visszahatólag hozzájusson az ebből fakadó indítatáshoz és értelemhez.

Az országnak teljesítene nagy szolgálatot az a szervezet – pl. az RMKT –, amely összehozna egy olyan tanácskozást, ahol az adatgyűjtés és -kezelés témakörének megvitatása céljából leülnének együtt a terület szakemberei és a közhatalom illetékesei.

A román bankszektor iparági mélyelemzése

SOMODI JÚLIA, SZABÓ CSABA ISTVÁN

I. Bevezető

Dolgozatunk témaválasztását és módszertanát jelentősen befolyásolta az a tény, hogy mindketten a Central European Management Intelligence Kft. (CEMI) alkalmazásában vagyunk. A CEMI fő tevékenységi köre a felsővezetői információszolgáltatás, és ezen belül iparági mélyelemzések készítése a közép-kelet-európai régió országaiban. Eddigi tevékenységünk során több romániai iparági mélyelemzést készítettünk, mint például: a romániai szállítványozási piac elemzése, a romániai kiskereskedelmi piac elemzése, a romániai palackos gáz piac elemzése, stb. Elemzéseink által a romániai piacra befektetni készülő külföldi vállalatok felsővezetői pontos képet kapnak az adott iparágról, és egyben segítséget is a legmegfelelőbb terjeszkedési stratégia megalkotásához.

Dolgozatunkban, akárcsak munkánk során, a „top-down” kommunikáció elveit alkalmazzuk, ezért röviden összefog-

laljuk elemzésünk mondanivalóját, a gazdasági életből átvett „vezetői összefoglalóban”. A dolgozat további része pedig tulajdonképpen az elemzés során levont következtetések alátámasztására szolgál. Elemzésünk során először az általános gazdasági környezet legfontosabb mutatóit prezentáljuk, hogy az illető iparágot, jelen esetben a romániai bankszektor, képesek legyünk összefüggéseiben látni. Ezt követően a piac méretét és dinamikáját vizsgáljuk, ahol a következő kérdésekre adunk választ: Mekkora a piac? Hogyan alakult az elmúlt évek során? Melyek a főbb mozgatórugók a piac alakulásában? A következő fontos témakör a bankszektorra jellemző mutatócsoport, ami a bankszektor nyereségességét és hatékonyságát vizsgálja. A piaci szereplők témakörben arra vagyunk kíváncsiak, hogy hány szereplő van jelen a piacon, milyen jellegű a verseny, a használt értékesítési csatornák, kik a fő versenytársak, mikortól vannak jelen a piacon, milyen a fő versenytársak piaci részesedése, tulajdonosi háttere, fő gazdasági mutatói, értékesítési hálózata, megcélzott piaci szegmense, stb. Végül, befejezőként, a

bankszektorban várható jövőbeni tendenciákról beszélünk.

Dolgozatunk különböző fejezeteiben használjuk a benchmarking módszert, mert véleményünk szerint csak így nyerhetünk átfogó képet a vizsgált mutatók valódi értelméről. Ugyanakkor a benchmarking által képet kaphatunk egy jövőbeni fejlődési pályáról, és bejelölhetjük, hogy Románia éppen hol tart a többi közép-kelet-európai országokhoz képest.

Témaválasztásunkat befolyásolta az a tény, hogy a bankszektor egy központi iparág, amely közvetett és közvetlen hatással van a többi iparág fejlődésére is. Éppen ezért célunk egy olyan áttekintő tanulmány megírása, amely a továbbiakban segítségünkre lehet más iparágak jobb megértésében.

II. Vezetői összefoglaló

Románia lakossága a 2002-es népszámláláskor 21 698 181 fő volt. Az átlagbér 2004-ben elérte a 203 eurót. A munkanélküliségi ráta 9,6%-ról (2003) 7,3%-ra, az infláció pedig 14%-ról (2003) 12,4%-ra csökkent. Becslések szerint a GDP továbbra is évente kb. 5%-kal fog nőni.

A román bankszektor mérlegfőösszege 17,2 milliárd euró volt 2004. 06. 30-án, ami az előző év júniusához képest 30%-os növekedést jelent. A BNR szerint 2004 végére ez az összeg elérheti a 20 milliárd eurót. A mérlegfőösszeg a 2000–2003 közötti időszakban átlagosan évente 3,8%-kal nőtt, és 12%-kal túlkompensálta a GDP-növekedést. Mindezek ellenére továbbra is a közép-kelet-európai régió legkisebb piacának számít.

A piac növekedésének fő mozgatórugója a hitelállomány volt, ami évente átlagosan 10%-kal gyorsabban nőtt az 1999–2003-as időszakban, mint a betétállomány. A hitelállomány átlagos éves növekedése 23,6% volt, és 2003-ban elérte a 7368 millió eurót. A hitelállományon belül a legerőteljesebb növekedést a lakossági hitelek érték el, amelyek az 1999–2003-as időszak alatt több mint 11-szeresére nőttek. A betétállományok átlagos éves növekedési üteme 11,3% volt 1999–2003 között, és elérte a 9795 millió eurót (2003), de a GDP arányosan 1,6%-ot csökkent.

A román bankpiacon elérhető nyereség aránya magas (ROA = 2,6%, ROE = 15,6%, 2003), a költségek alacsony szintje (költségarányos bevétel = 63,9%) és a magas kockázatok miatt (rossz hitelek aránya = 33,1%, kamatkülönbségek aránya = 14,6%, 2003).

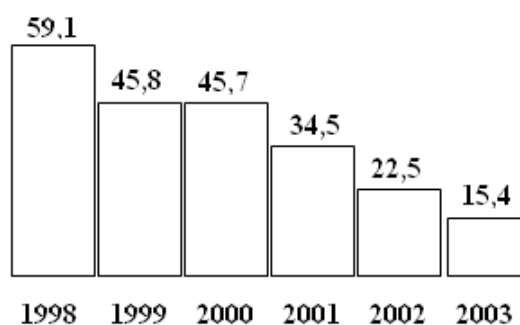
A piacon 39 szereplő van, ebből 41,5% állami és 50,7% külföldi tulajdonban van. A piac még mindig nagymértékben koncentrált, mert a 3 legnagyobb bank piaci részesedése 47,75%. A legnagyobb piaci szereplők a Román Kereskedelmi Bank (BCR) 28,9%, Román Fejlesztési Bank (BRD) 12,82%, Raiffeisen Bank 7,14%, Román Takarékszövetkezet 6,52%, ABN AMRO 6,66%, ING Bank 4,2% piaci részesedéssel.

A privatizáció várhatóan 2007-ig befejeződik, ami után jelentős konszolidáció fog a piacon végbemenni. A specializált, különleges szolgáltatásokat nyújtó nagy nemzetközi bankok elviszik a legfelső réteget és a nagy vállalatokat. A többi szereplő között a legnagyobb harc a kis- és középvállalkozásokért fog folyni.

III. Általános piaci áttekintő

Románia lakossága a 2002-es népszámláláskor 21 698 181 fő volt, és ezzel Ukrajna és Lengyelország után a harmadik legnagyobb állam a közép-kelet-európai térségben. Az átlagbér 2004-ben elérte a bruttó 203 eurót, a minimálbér pedig 70 euró körülire tehető. A munkanélküliségi ráta 1999-ben 12% körüli volt, és folyamatosan csökkent 7,3%-ra (2003). Az infláció pedig az elmúlt 6 év alatt közel egynegyedére csökkent, azaz 59,1%-ról (1998) 15,4%-ra (2003).

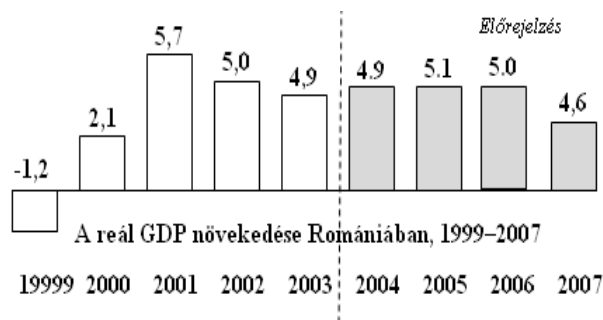
mértékegység: %

Az inflációs ráta alakulása Romániában, 1998–2003

Az Economist Intelligence Unit által 2004-ben készített becslés és előrejelzés alapján a reál GDP-növekedés továbbra is nagyon magas lesz, évente kb. 5%-kal fog nőni.

mértékegység: %

A reál GDP növekedése Romániában, 1999–2007

Az általános piaci környezet kedvezően alakul Romániában, a gazdaság stabilizálódik, csökkennek a piaci kockázatok, és az európai jogharmonizáció hatására elkezdődött a piacok liberalizálódása.

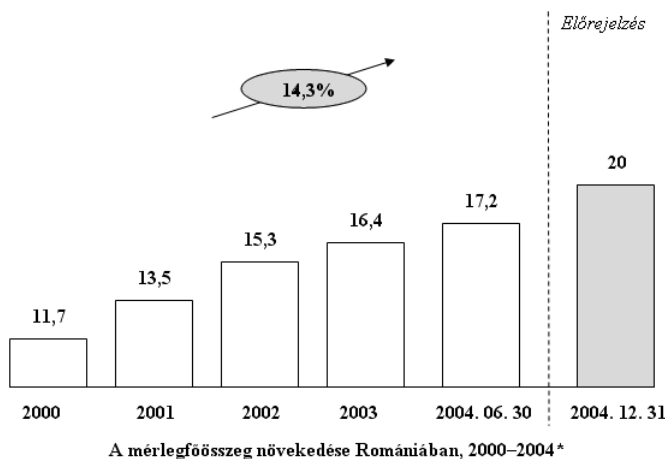
IV. A bankszektor mérete

A bankszektor méretét a bankok aggregált mérlegfőösszege adja meg, ami 2004. 06. 30-án 17,2 milliárd euró volt. Ez az előző évhez, azaz a 2003-as év közepéhez képest 30%-ot növelt, amely növekedés igen magasnak számít. A Román Nemzeti Bank (BNR) becslése alapján 2004 végére ez az összeg elérheti a 20 milliárd eurót.

A bankszektor erőteljes növekedése 2000-ben kezdődött, és 4 év alatt közel 80%-os növekedést ért el, ami 14,3%-os átlagos éves növekedési rátát indukált.

mértékegység: millió euró

Természetesen ez a mutató önmagában nem elég. Fontos,

hogy megvizsgáljuk a bankszektor teljesítményét GDP-arányosan is, ugyanis az elmúlt években nagyon magas volt a GDP növekedése Romániában. Arra a kérdésre, hogy a bankszektor milyen mértékben nőtt a GDP-hez viszonyítva, három lehetséges választ kaphatunk:

– egyenes arányosan nőtt a GDP-vel, ami annyit jelentene, hogy éppen szinten tartotta magát, azaz tulajdonképpen stagnált;

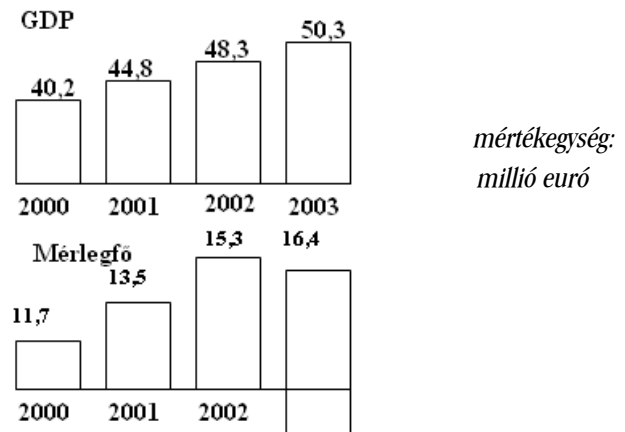
– kisebb mértékben nőtt, mint a GDP, azaz reálértékben tulajdonképpen csökkent;

– nagyobb mértékben nőtt, mint a GDP, azaz túlteljesítette a gazdasági növekedést.

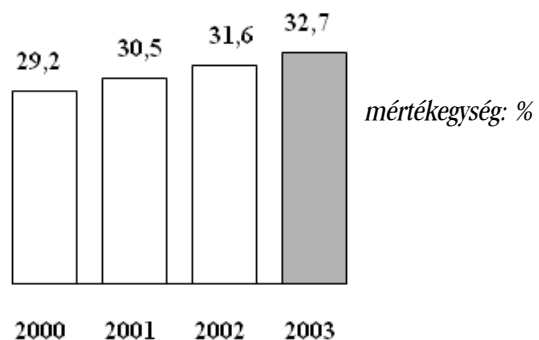
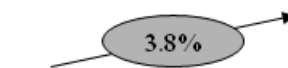
Mielőtt a fenti vizsgálatnak nekikezdenénk, fontos megjegyezni, hogy milyen időintervallumban végezzük el a vizsgálatot, ugyanis nem szabad elfelejteni azt a tényt, hogy 1999-ben felszámolták Románia egyik legnagyobb bankját, a Bancorexet. Ez a bank akkor kb. 16,33%-os piaci részesedés-

sel bírt, ami hatalmas érvágást jelentett a bankszektornak.

Ezen okból kifolyólag a következő vizsgálatnál, ahhoz, hogy tisztább képet kapjunk a bankszektor fejlődéséről, csak a 2000–2003 közötti időintervallumot vettük alapul.

Mérlegfő/GDP

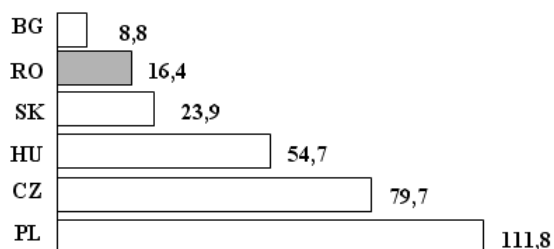
A mérlegfőösszeg GDP arányos alakulása, 2000–2003

A fenti ábrából kiderül, hogy a bankszektor nemcsak hogy lépést tartott a nagyon magas GDP-növekedéssel, hanem közel 12%-kal nagyobb mértékben nőtt a 2000–2003-as időszak alatt, amit 3,8%-os GDP-arányos átlagos éves növekedéssel ért el.

Természetesen a kép csak akkor teljes a román bankszektorról, ha ezt nemzetközi viszonylatban is megnézzük. Ezért elvégzünk egy benchmarkingot, amely során összehasonlítottuk a romániai bankszektor méretét abszolút értékben néhány közép-kelet-európai országgal. A következő országokhoz hasonlítottuk Romániát: Bulgária, Magyarország, Szlovákia, Csehország, Lengyelország. Véleményünk szerint hasonló folyamatok fognak végbemenni Bulgáriában és Romániában az elkövetkező években, mint a most újonnan csatlakozott országokban az elmúlt 4–5 évben, csak talán egy kicsit gyorsí-

több ütemben, azaz a benchmarking betekintést nyújthat egy lehetséges jövőképhe.

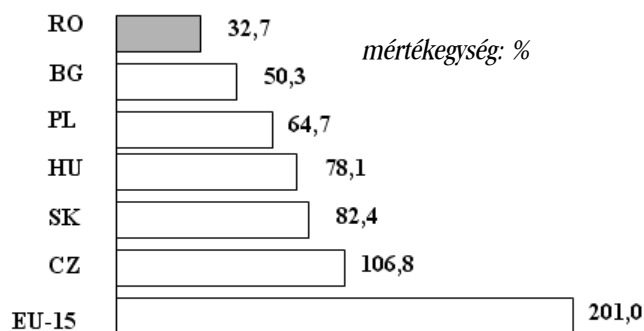
mértékegység: millió euró

A román mérlegfőösszeg benchmarkingja, 2003

A fenti adatokból kiderül, hogy a román bankszektor ugyan kétszerese a bulgáriainak, viszont 14,6%-a a lengyelországinak, és kb. 30%-a a magyarországinak.

A fenti adatok abszolút értékben vannak megadva, ezért nem adnak teljes képet, ugyanis az országok lakossága és gazdasági fejlettsége is eltér egymástól, ezért szükséges egy olyan mutatót használni, ami közelebb visz a valós képhez. Mi a fenti kérdést GDP-arányosan vizsgáltuk meg, ugyanis véleményünk szerint jóval nagyobb mértékben összefügg az illető ország gazdasági fejlettsége a bankszektor méretével, mint az adott ország népességével.

A román mérlegfőösszeg GDP-arányos benchmarkingja, 2003

A fenti adatok alapján jól látszik, hogy a román bankszektor az elmúlt évek nagyon magas növekedése ellenére is nemzetközi viszonylatban igencsak kis piacnak számít, illetve még igencsak fejletlen. A román piac GDP-arányosan a nyugat-európai 16,2%-a, viszont az is jól látszik, hogy az újonnan csatlakozó országoknak is jócskán van mit bepótolniuk, azaz ott is további növekedés várható.

V. A bankszektor dinamikája

A piac dinamikájának vizsgálatakor arra keressük a választ, hogy milyen tényező indukálta a román bankszektor magas növekedését, illetve hogy ez a következőkben hogyan fog alakulni.

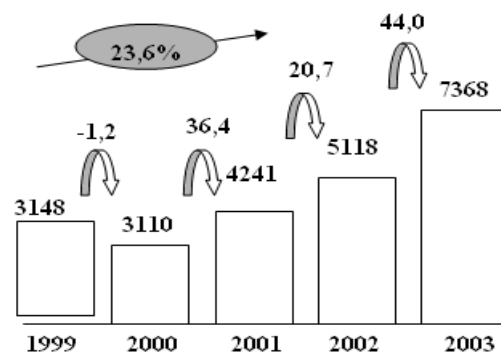
A bankok mérlege is két részből áll, eszközökből, azaz a bankok esetében a hitelek jelentik az eszközöket, illetve forrásból, vagyis a betétekből. Ezért megvizsgáltuk, hogyan alakult az elmúlt évek során az összes betétek aránya az összes hitelekhez képest.

Az összes betét/összes hitel aránya 1999-ben 202,3%, de 2003-ra már csak 132,9% volt. Vagyis míg 1999 kétszer annyi betét volt a bankoknál, mint kiadott hitel, 2003 végén már csak 32%-kal volt a hiteleknél több a betét. Ez 10%-os átlagos éves csökkenést jelent.

Ebből azt az előzetes következtetést vonhatjuk le, hogy a bankszektor növekedését leginkább a hitelek magas növekedése okozhatta.

A következőkben azt vizsgáljuk meg, hogy a hitelállomány mekkora és milyen mértékben nőtt, illetve hogy a hitelállományon belül mi az, ami a leginkább fejlődött.

mértékegység: millió euró

A hitelállomány alakulása, 1999-2003

A fenti ábrából nagyon jól látszik, hogy előző hipotézisünk igaznak bizonyult, ugyanis a bankszektor növekedését leginkább a hitelállomány 5 év alatti 23,4%-os növekedése okozta. Ez a Bancorex csődjének ellenére évi átlagos 23,6%-os növekedést jelentett.

A következőkben azt fogjuk megvizsgálni, hogy a hitelállomány melyik szegmense okozta ezt a kiemelkedő növekedést.

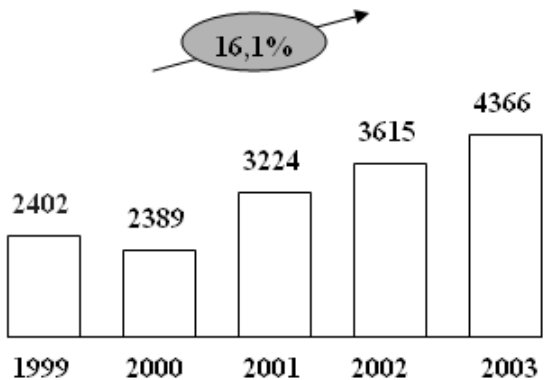
A hitelállományon belül általában négy szegmens különül el: magánvállalati hitelek, lakossági hitelek, állami hitelek, más hitelek. 2003-ban ezen szegmensek a következő részarányokkal voltak képviselve az összes hitelállományban: magánvállalati hitelek 59,3%; lakossági hitelek 24,8%; állami hitelek 8,6%; más hitelek 7,3%.

A fenti felsorolásból kiderül, hogy a két legfontosabb szegmens a hitelállományon belül a magánvállalati hitelek és a lakossági hitelek.

A magánvállalati hitelek az 1999–2003-as időszak alatt

majdnem megkétszereződtek, és átlagos éves növekedésük elérte a 16,1%-ot.

mértékegység: millió euró

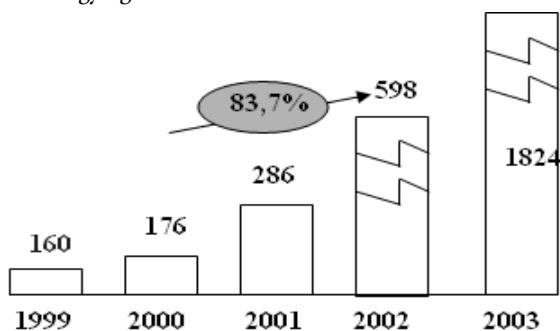

A magánvállalati hitelállomány alakulása, 1999–2003

A magánvállalati hitelek GDP-hez viszonyított aránya is nőtt az elmúlt 3 évben. 2001-ben 7,8% volt, 2003-ban pedig már 9,5%, viszont még mindig rendkívül alacsony például Bulgáriához vagy Magyarországhoz képest, ahol ez az arány 20%, illetve 22,8%. Ez azt is jelentheti egyben, hogy van még benne fejlődési potenciál.

A lakossági hitelek a hitelállomány legdinamikusabban fejlődő része, ami 1999–2003 között több mint 11-szeresére nőtt. Átlagos éves növekedése ezen időszak alatt 83,7% volt. A lakossági hitelek értéke 1999-ben rendkívül alacsony volt, a GDP csupán 0,6%-át tette ki, 2003-ra ez az érték 4%-ra nőtt. A növekedés azért történhetett ilyen gyorsan, mert 1999-ben nagyon kevés volt a lakossági hiteltermék a hitelpiacon, illetve nem volt megteremtve a kellő gazdasági környezet ezen termékek piaci bevezetéséhez.

mértékegység: millió euró

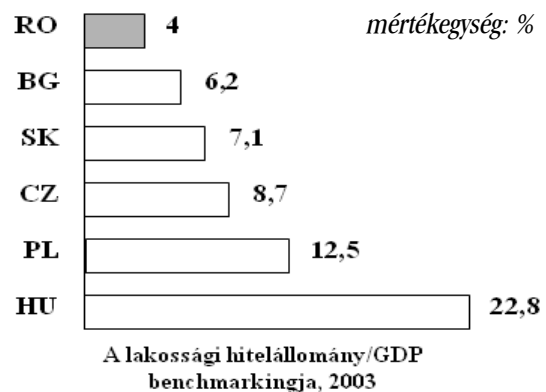

A lakossági hitelállomány alakulása, 1999–2003

A román lakossági hitelek 2003-ban tehát elérték az 1,8 milliárd eurót, viszont ez az összeg csak az utolsó előtti helyre elég a lakossági hitelek benchmarkingja szempontjából. Románia egyedül csak Bulgáriát előzi meg, ahol valamivel

több mint 1 milliárd euró a lakossági hitelállomány, viszont 10%-kal lemarad Szlovákia mögött, ahol a lakosság negyede a romániaiainak. De messze elmarad Csehország 6,4 milliárd euró és Magyarország 8,8 milliárd euró lakossági hitelállománya mögött, nem beszélve a mezőnyt toronymagasan vezető (lakosság szempontjából is) Lengyelország 21,6 milliárd euró lakossági hitelállományáról.

Az arányok kicsivel jobbák, hogy ha az imént említett országok lakossági hiteleit GDP-arányosan vesszük, viszont ebben az esetben az utolsó hely elkerülhetetlen Románia számára.

Hogy teljesebb képet kapjunk a lakossági hitelpiac fejlettségi szintjéről, megnéztük az egyik legtipikusabb és általában a lakossági hitelek legnagyobb részét képező terméket, a jelzáloghitelket. A romániai jelzáloghitel-piacot három mutató alapján összehasonlítottuk a magyarországi jelzáloghitel-piacal a 2004. 03. 31-i adatok alapján.

Az összes jelzálog- és lakáshitel állománya a GDP százalékában: Románia 1,00%; Magyarország 9,45%.

Az összes jelzálog- és lakáshitel állománya az összes hitel százalékában: Románia 8,15%; Magyarország 50,70%;

Egy lakosra jutó jelzálog- és lakáshitel-állomány, euróban: Románia 33 EUR; Magyarország 650 EUR.

Ez nemcsak azt jelenti, hogy a román lakossági hitelpiac ennyire fejletlen, hogy a lakosság nincsen eladósodva, hanem azt is, hogy ezen a piacon a következő években továbbra is kiemelkedően magas növekedés várható.

A hitelállomány mellett egy másik fontos mutató, hogy a devizában adott magánhitelek (magánvállalati és lakossági hitelek) hogyan alakultak.

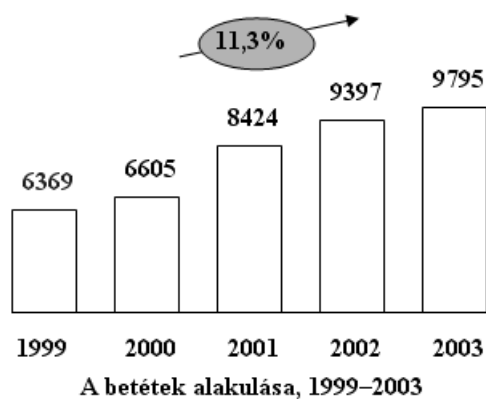
A valutában adott magánhitelek összege 1999-ről 2003-ra több mint megkétszereződött, azaz 1553,2 millió euróról 3313,9 euróra nőtt. Ennek ellenére a valutában adott hitelállomány az összes hitelállományhoz képest 49,3%-ról 45,0%-ra csökkent. Vagyis a lakosság részéről egy erős bizalomnövekedés észlelhető a lejellel szemben, ami a gazdaság stabilizáló-

dásának köszönhető.

Az eszköz oldal alakulásának vizsgálata után a forrás oldal, vagyis a betétállomány alakulásának vizsgálata következik.

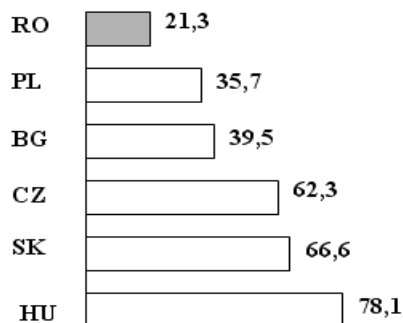
A betétállomány is jelentősen nőtt a vizsgált időszak alatt. Míg 1999-ben 6369 millió euró volt, 2003-ban már meghaladta a 9795 millió eurót, ami 11,3%-os átlagos éves növekedést jelent, és összességében az 5 év alatt 53,8%-ot nőtt. Viszont, hogyha a betétállományt/GDP-t nézzük, akkor ez a növekedés már nem annyira egyértelmű. A hitelállománnyal ellentétben, amit ugye láttunk, hogy a GDP-hez képest is 12%-kal nőtt, a betétállomány 1,1%-kal csökkent a vizsgált időszakban. Azaz 1999-ben 22,4% volt a betétállomány/GDP, 2003-ban ez az arány 21,3%-ra csökkent.

mértékegység: millió euró

A betétállomány/GDP 21,3%-os aránya szintén a piac alacsony fejlettségi szintjére utal, a többi közép-kelet-európai országhoz viszonyítva is. Ez az arány 27,2%-a a magyarországiaknak.

mértékegység: %

A lakossági betétek is nőttek: átlagban évente 8,8%-ot 1999–2003 között. 2003-ban a lakossági betétek értéke 4667,4 millió euró volt, ami összességében 40,1%-ot nőtt 5 év alatt, az 1999-es 3329,2 millió eurós értékéhez képest. A lakossági betétállomány/GDP viszont szintén csökkent: 11,7%-ról 10,1%-ra 1999–2003 között. Azaz a gazdasági nö-

vekedés ellenére a lakosság továbbra is a „párna alatt” tartja a pénzét, vagy más befektetési lehetőséget keres.

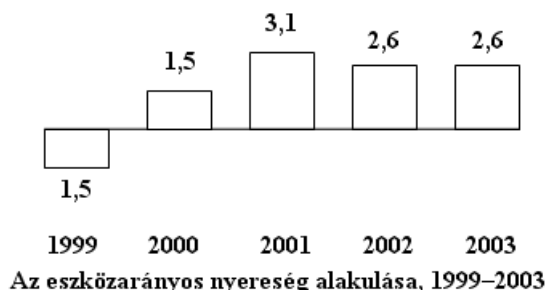
Konklúzióként: a dinamikus növekedés motorja a hitelállomány növekedése, mert a betétállománnyal ellentétben a gazdasági növekedést 12%-kal túlteljesítve fejlődött.

VI. Jövedelmezőség és hatékonyság

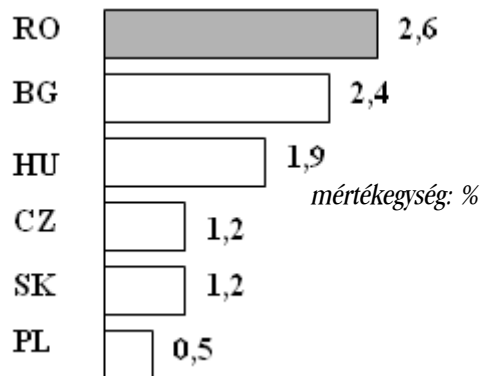
A két legfontosabb jövedelmezőségi mutató a bankszektorban az eszközarányos nyereség (ROA – Return on Assets) és a tőkearányos nyereség (ROE – Return on Equity).

Az eszközarányos nyereség Romániában nagyon magas (2,6%).

mértékegység: %

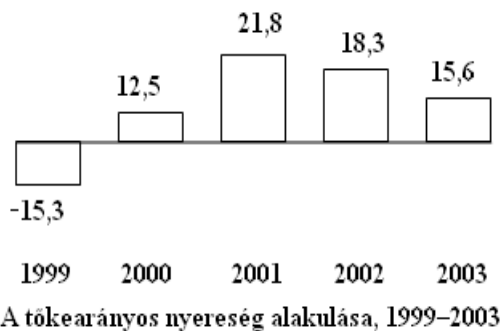
A régió többi országaihoz viszonyítva a legmagasabb.

Mi úgy gondoljuk, hogy ez a magas arány nem feltétlenül jelent extraprofitot, hanem a piac kockázatát tükrözi. Vagyis a magas kockázat miatt magas hozamot várnak el a befektetők. Ezt látszik alátámasztani az a tény, hogy Romániában a bankszektorban továbbra is a legmagasabb az állami tulajdon aránya, nem a legmegfelelőbb a törvénykezés, magas a politikai kockázat, magas a rossz hitelek aránya stb. Ez a mutató várhatóan az európai uniós jogharmonizáció és a privatizáció előrehaladásával, illetve a gazdaság további stabilizálódásával csökkenni fog.

A tőkearányos nyereség (ROE) 15,6% (2003), és az elmúlt 3 évben folyamatosan csökkent 21,8%-ról (2001).

mértékegység: %

A tőkearányos nyereség függ az adott évben történő külföldi tőkebefektetésektől, ezért nem lehet önmagában értelmezni, csak összefüggéseiben. Az előzőekben vizsgált országoknál ez az arány 5,9 (PL) és 23,7 (CZ) között változik 2003-ban. Mivel nem ismerjük mindegyik ország eltérő „történetét” az adott évre, ezért nem végzünk benchmarkingot. Viszont néhány jelentős eseményt ismerünk Romániában, ezért feltételezzük, hogy 1999-ben a 15,3%-os csökkenést a Bancorex csődje okozta, ezt követően 2001-ig nem történt jelentős tőkeberuházás, amikor is a Mezőgazdasági Bankot megvásárolta a Raiffeisen Bank, ezt követően pedig szintén nem történt jelentős tőkeberuházás. Ez a mutató valószínűleg 2005-ben fog megugrani, amikor várhatóan privatizálják a Takarékpénztárt, illetve 2006-ban, amikor a Kereskedelmi Bank teljes privatizációját tervezik. A mutató alakulását a céltartalékok képzése is jelentősen befolyásolja, mert ezáltal a nyereség egy része átcsoportosításra kerül. A céltartalékok változását a piacon végbemenő folyamatok kockázati foka befolyásolja, például ha megnő a rossz hitelek aránya, mert egy nagy állami vállalat csődjeljárás alá kerül, és nem tud eleget tenni fizetési kötelezettségeinek, akkor a bank céltartalékot kell el különösen, hogy fedezni tudja a várható veszteségét.

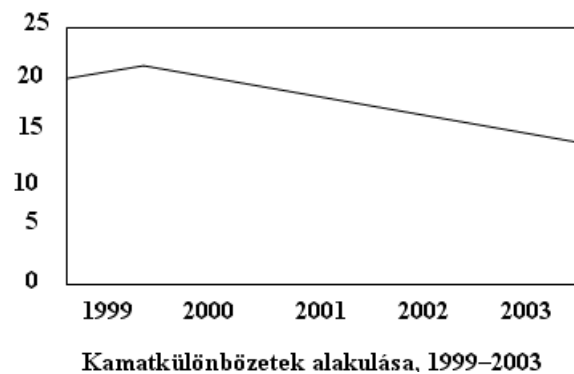
A költségarányos bevétel 63,9%, és az elmúlt 3 év alatt évente átlagosan 5,1%-kal nőtt. Az általunk vizsgált országokban ez a mutató 52,7% (CZ) és 83,8% (SK) között mozog. Ezt a mutatót a piaci elemzők akkor tartják jónak, ha 58–68% között van, tehát ez a mutató Romániában jelenleg jó. Ennek oka, hogy alacsonyak a költségek, mert alacsonyak a munkabérek, de ugyanakkor magasak a bankszektor bevételei. A munkabérek alacsony szintje kockázatot is rejt magában, mert folyamatosan nőnek és nőni fognak, ugyanakkor pedig Romániában még mindig nagyon magas ebben a szektorban a foglalkoztatottak aránya. Tehát ha nem csökkentik a bérek növekedésével arányosan a foglalkoztatottak számát, úgy, hogy közben a bevételek hasonlóan magas szinten maradjanak, akkor a bankszektor hatékonysága jelentősen csökkenni fog.

A rossz hitelek aránya 1999-ben volt a „csúcson” (75,4%), amikor a Bancorex hiteleit leírták. Az ezt követő években ez az arány folyamatosan csökkent: 2000-ben 6,4%, 2001-ben 3,9%, 2002-ben 2,8% volt. Ez egy komoly tisztogatási folyamatot takar, ami alatt a bankoknak sikerült megszabadulniuk a rossz hitelállományoktól (standard alatti, kétes, veszteséges hitelektől). Sajnos ez az arány 2003-ra felugrott 33,1%-ra, s ismét nagy hitelezési kockázatot takar.

A pénzügyi stabilitás (tőkeellátottság/kockázatos hitelek) megmutatja, hogy ha egy bank hiteleit nem térítenek vissza, akkor mennyire tudna eleget tenni pénzügyi kötelezettségeinek. Romániában 2003-ban ez 20,0% volt, ami szintén jó arány. A mutató tulajdonképpen azt az üzenetet közvetíti, hogy a növekedés útjában nem állnak tőkekorlátok.

A kamatkülönbözetek aránya megmutatja, hogy mekkora a különbség egy adott országban az illető ország pénznemében számított hitelek kamatlába és a betétek kamatlába között. Ez az arány Romániában 14,6%, ami több mint kétszerese a lengyelországinak (6,7%) és a bulgáriainak (6,4%). A vizsgált országok közül Magyarországon a legkisebb ez a mutató: mindössze 2,5%.

mértékegység: %

A kamatkülönbözetek aránya a 2004. 01–08. közötti időszakban 14,6–14,7% között mozgott, tehát stagnál. Ez azt jelenti, hogy a piac megítélése alapján a piaci kockázat nem csökken tovább, ezért továbbra is magas kockázati felárat számolnak fel a piaci szereplők. Ennek oka lehet, hogy a visszafizetések nem a várakozásoknak megfelelően alakultak, mert a lej erősödött és az infláció csökkent, aminek hatására a hitelt igénylők nehezebben tudnak eleget tenni fizetési kötelezettségeiknek.

A román bankszektor hatékonyan működik, ami leginkább az alacsony költségeknek köszönhető, de továbbra is jelentősen kockázatosabb, mint a környező országokban, amiért a piaci szereplők felárat számítanak fel kockázati prémiumként.

VII. Szereplők

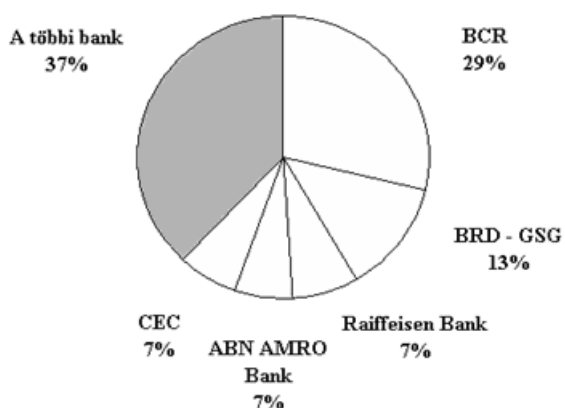
Általános bemutatás

2004-ben a Román Nemzeti Bank (BNR) 39 bankot tart nyilván Romániában. Szakemberek véleménye szerint a román piac méreteihez viszonyítva túl sok bank van jelen a piacon, ezek számát sürgősen csökkenteni kell, és a tőke koncentrációját ajánlják. A Fitch bankpiaci osztályozó szerv (rating agencie) azt tanácsolja a román bankoknak, hogy vagy növeljék hatékonyságukat, vagy fuzionálással, felvásárlásokkal próbáljanak megmaradni a piacon.

2003 végén a román bankpiacon 38 bank volt jelen, ezekből 9 bank teljes mértékben vagy többségében belföldi tulajdonban volt (3 teljes mértékben vagy többségében állami tulajdonban, 6 pedig magántulajdonban), 21 bank teljes mértékben vagy többségében külföldi tulajdonban volt, és 8 bank külföldi bankok képviselőiként volt nyilvántartva.

1999-ben az állami tulajdonban levő bankok piaci részesedése a mérlegfő összeg alapján 50,3% volt, 2003-ra ez 41,5%-ra csökkent, míg a külföldi tulajdonban levő bankok piaci részesedése 43,6%-ról (1999) 50,7%-ra (2003) emelkedett. Mindez a bankszektorban elindított privatizációs folyamatnak tulajdonítható. Ha 2005 őszéig sikerül a román államnak privatizálni a CEC-et (Takarékpénztárt), és várhatóan valamelyik külföldi bank vásárolja fel (Raiffeisen, Erste Bank, HVB, a Holland Rabobank vagy az OTP), ez az arány továbbra is nőni fog.

2004 márciusában a román bankpiaci részesedések 37%-án 35 bank osztozott.

A Romániában működő 39 banknak összesen 2927 bankfiókja van, ezek több mint 51%-át a CEC működteti. A CEC által működtetett 1510 fiókból 980 falun található. További 10,25%-át a BCR működteti, 7,04%-át a BRD, 6,94%-át a Raiffeisen, 5,67%-át a Banc Post, 1,95%-át a Banca Țiriac, 16,50%-át pedig a többi 33 bank.

Ha elvonatkoztatunk a CEC-től, nagyon megváltozik ez a részarány, viszont realisabb képet kapunk az „aktív” bankpi-

ac bankfiókok szerinti megoszlásáról. Az 1417 bankfiók 21%-át a BCR, 15%-át a BRD, 14%-át a Raiffeisen, 12%-át a Banc Post, 4%-át a Banca Țiriac és a hátralévő 34%-át a többi 33 bank működteti.

2003 végéig 21 bank adott ki bankkártyát: ABN Amro Bank Romania, Alpha Bank Romania, BCR, Bank Post, BRD–GSG, Romanian Bank, Banca Transilvania, Banca Țiriac, Citibank, Commercial Bank of Greece, HVB Bank Romania, ING Bank Romania, Piraeus Bank, Raiffeisen Bank, Romanian International Bank, Volksbank Romania, Banca Carpatica, Romexterra, Unicredit, Finansbank és Banca Italo Romena.

2003 elején 4 100 000 aktív bankkártya volt forgalomban, 2004 októberére ezek száma elérte az 5 370 000-t.

Csupán három bank kínál klienseinek on-line vásárlásra szolgáló bankkártyákat: a BCR, a Banca Romaneasca és a Banc Post.

2001. június 30-án 973 ATM (Automatic Teller Machine) működött Romániában. Egy év alatt ezek száma szinte megkétszereződött (1742). Egy 2004 júniusi felmérés alapján Romániában 2200 működő bankautomata volt. Ebből a negyven megyeszékhelyen van 1165 ATM. A 170 városból viszont csak 130-ban van, és átlagban két bankautomata jut egy városra. A romániai falvak 3%-ában van felszerelve egy bankautomata.

2003 áprilisában közel 13 500 eladási ponton (üzletek, vendéglők, benzinkutak stb.) lehetett bankkártyával fizetni.

A román bankszektorban 2004. augusztus végén 24 137 668 ügyfelet tartottak számon, ebből 944 123 jogi személy és 23 193 545 fizikai személy volt. Ugyanakkor a 32 048 955 számlából 28 639 423 lejben és 3 409 532 valutában volt.

VIII. Jövőbeni tendenciák

* A bankszektor növekedése a következő években is várhatóan meghaladja a reál GDP növekedését.

* A lakossági hitelek aránya várhatóan tovább nő, a lakosság alacsony szintű eladósodottsága, az egyre több piaci termék és a bankokba vetett bizalom növekedése miatt.

* A piacon jelentős konszolidáció fog végbemenni, eltűnnek az 1% alatti piaci részesedéssel rendelkező kis bankok.

* 2007-ig befejeződik a bankok privatizációja, és a nagy állami bankok külföldi tulajdonba kerülnek, ami által még jobban erősödik a verseny.

* A specializált termékeket és különleges szolgáltatásokat nyújtó nagy városokban jelenlevő, néhány bankfiókkal rendelkező nagy nemzetközi bankok elviszik a legfelsőbb réteget és a nagy nemzetközi vállalatokat.

* Kérdés, hogy a tömeget megéri-e kiszolgálni. Az OTP-nek sikerült Magyarországon, de a PKO-nak nem sikerült Len-

gyelországban.

A legnagyobb harc a következő években valószínűleg a kis- és középvállalatokért fog folyni a piacon.

Forrásmunkák

BRE Banks Research Report on Polish Banks, 2004. 02.

Buletin Financiar Bancar, Bukarest

Electronic Cards Market, InterBiz Group

Euro Analysis

Gene Zelazny: *Say it with presentations*, McGraw-Hill, Washington D.C., 2000.

Gene Zelazny: *Say it with charts*, McGraw-Hill, New York, 2001.

IntelliNews Monthly, Romania Country Report—November 2004.

ISI Emerging Markets Database

Raport Anual BNR 2003

Raport Anual BRD – Group Societe Generale, 2003

Raport Anual Banc Post 2003

Raport Anual BCR 2003

www.abnamro.ro

www.alphabank.ro

www.bancatiriac.ro

www.bancpost.ro

www.bcr.ro

www.bnro.ro

www.brd.ro

www.hvb.ro

www.mnb.hu

www.ingbank.ro

www.insse.ro

www.raiffeisen.ro—

www.rsb.ro/indexie.htm (CEC)

(A következő számban a tanulmány folytatódik „A tíz legfontosabb szereplő a román bankpiacon” címmel)

Még egy kis gazdaságtörténet — A magyarok helyzete Romániában —

NAGY ERNŐ

Amint azt a *Közgazdász Fórum* a múlt év május–júniusi számában közzétett, „Egy kis gazdaságtörténet” című írásomban is befejezésül írtam: a romániai magyarság gazdasági helyzetének alakulása 1940 után újabb komplex kutatást, vizsgálódást, elemzést igényelne, mert úgy gondolom, hogy egy nagy hiátussal állunk szemben. Addig is, amíg ez megvalósul, megpróbálók némi tájékoztatást nyújtani az említett időszakokkal kapcsolatos eseményekről.

A romániai magyarság jogi státusát, annak több mint 70 éves kisebbségi sorsában néhány alapvető dokumentum határozta meg, pontosabban kellett volna meghatároznia, ha gyakorlatba ültették volna: a Gyulafehérvári Határozatok (1918), a párizsi kisebbségi szerződés (1919), az 1923-as román alkotmány, az 1938-as alkotmány és az ehhez kapcsolódó kisebbségi Statútum, az 1945-ben elfogadott Nemzetiségi Statútum, továbbá az 1948-as, az 1952-es, az 1965-ös, az 1991-es alkotmányok, valamint a most érvényben levő alkotmány.

A gyulafehérvári egyesülési okmány széleskörű jogokat ígért a kisebbségeknek, illetve: „Tiszta demokratikus uralom föltétlen megvalósítását a közélet minden területén.” A magyar kisebbség politikusai úgy kezelték, mint a kisebbségi autonómia biz-

tosítására tett ígéretet. A baj csupán az volt, hogy a gyulafehérvári fogadkozás soha nem vált törvényes hivatkozási alappá. Így a húszas-harmincas években a romániai magyar jogászok, politikusok mindhiába küzdöttek a kisebbségi autonómia elismeréséért, a gyulafehérvári és párizsi szellemért. Másfelől létrehozták a Kisebbségi Főkormánybizottságot, melynek működési szabályzata csak azokat lelkesítette, akik elhitték az újabb farizeuskodó ígéreteket. Egyébként ennek a szervezetnek nem volt törvényelőkészítő, -kezdeményező hatásköre. Különben is a nemzetközi események, a háború kitörése ennek a parván intézménynek korai elhalásához vezetett.

A Bécsi Döntés utáni erdélyi megosztottság megszűntével a különféle jogrendszerből valamilyen keverékhelyzet állt össze. Ennek a hibridizálódásnak egyik jele az volt, hogy 1944. augusztus 31-én az 1626-os dekrétum újra életbe léptette az 1923-as alkotmányt. Három évig tartott az a felemás helyzet, melynek a kisebbségekre nézve volt néhány reményt keltő mozzanata is, de ez alatt az idő alatt gyakorlatilag semmi sem történt.

A fasiszta diktatúra után mintha új szelek kezdtek volna fújdogni, megindult a civil összeszerveződés, többpárt-rendszer működött, és úgy, ahogy, de észlelhetővé váltak a demokrácia

csírái. A csalódás hamar bekövetkezett. Az 1945 után a tulajdonviszonyokban bekövetkezett változások – földreform, államosítások, kollektivizálás –, majd az erőltetett ütemű iparosítás alapjaiban megváltoztatta a romániai magyar kisebbség társadalmi és foglalkozási struktúráját is. Megszűnt a földbirtokos és nagypolgári réteg, és megkezdődött a romániai magyarság középrétegeinek az eltűnése is, melyek a történelem során mindig fontos szerepet töltöttek be a nemzetiségi érdekképviseletben és a nemzeti kultúra megőrzésében. Az állami tulajdonforma egyeduralma ugyanakkor azzal a következménnyel járt, hogy megszűnt a Romániában élő kisebbségek intézményeinek anyagi bázisa, és a nemzetiségi létfennmaradása szempontjából fontos oktatási, művelődési és érdekvédelmi intézmények közvetlenül és kizárólag az erőszakos asszimilációt folytató államhatalom kezébe kerültek. A magyar kisebbség központilag irányított deklaszálásának része volt a gazdasági irányításban részt vevő magyar szakvezetők kicserélése, kezdetben volt magyar illegális múltal rendelkező nem szakemberekkel, majd államosításuk után román nemzetiségűekkel, gyakorlatilag lehetetlenné tették eredeti célkitűzéseik teljesítését. Ez történt például az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyletnél (EMGE), amelynek élére, megszüntetése előtt, 1945-ben Mezei Lajos illegális párttagot nevezték ki elnöki funkcióba (később a Bolyai Tudományegyetem káderosztályát vezette). A két szövetkezeti központ vezetőségében lecserélték a régi szakembereket. (pl. a „Szövetség” Gazdasági és Hiteszövetkezet kolozsvári központja élére a szélhámosságáról közismert György Endrét nevezték ki). Hasonló személyi változásokra került sor az észak-erdélyi megyei ipartestületeknél is, stb. A romániai magyarság társadalmi struktúrájában létrejött kedvezőtlen változások egyik fő okozója a gazdasági helyzetükben is keresendő.

Az 1945–47 közötti korszak nemzetiségi politikájának ellentmondásos jellegét tükrözi, hogy a pozitív jogi fejleményekkel egyidejűleg számos olyan intézkedést is foganatosítottak, amely diszkriminatív módon érintette a Romániában élő magyarságot és az országban élő többi kisebbséget. Ezek közé tartozott az idegen vagyonok kisajátításával kapcsolatos 1945. febr. 9-i keltezésű CASBI törvény (Monitorul Of. 176 1945. sz.), amelynek következtében 30 ezer magyar nemzetiségű román állampolgárt fosztottak meg ingó és ingatlan vagyonától. Ez a törvény ellentétben állt Románia nemzetközi kötelezettségeivel és a nemzetközi joggal. A Magyar Népi Szövetség (MNSZ) közbenjárásával vajmi kevés magyart sikerült töröltetni a CASBI listákról.

Az 1945. március 23-án megjelent földreformtörvény szintén tartalmazott néhány olyan rendelkezést, amely a kisebbségeket súlyosan érintette. A földreformtörvénynek, illetve végrehajtásának a kisebbségekre nézve hátrányos következményeit bizonyítja az az adat is, mely szerint a kisajátítás által érintett személyek

94%-a és a kisajátított földek 49%-a a történelmi Erdélyre, a Bánságra és a Partiumra esett. (*Comunicări statistice*, Buc., 1947.)

Ugyancsak sérelmes volt a romániai magyarságra nézve az 1945. április 2-i keltezésű 261. sz., úgynevezett állampolgársági törvény, amely csak azoknak az észak-erdélyi lakosoknak ismeri el a román állampolgárságot, akiknek 1940. augusztus 30-án Romániában állandó lakhelyük volt, és akik az akkor érvényes törvények értelmében román állampolgársággal rendelkeztek. Az állampolgárság kérdésének megnyugtató rendezésére csupán 1947-ben került sor, addig azonban több százezer magyar nemzetiségű személy nem jutott állashoz állami intézményeknél, elvették a vagyonát, nem kapták meg korábban megszerzett járandóságait, fizetésüket illetve nyugdíjukat, sőt bármikor kiutasíthatták Romániából. Akik a magyar idő alatt községi jegyzők voltak, elveszítették nyugdíjukat, csak nehezen sikerült az MNSZ közbenjárásával visszaszerezni nyugdíjjogosultságukat.

Súlyos következményekkel járt a romániai magyarságra nézve a jelentős gazdasági erőt képviselő szövetkezeti hálózatnak a felszámolása is. Az 1947-ben bekövetkezett összevonás folytán a szövetkezeti vagyonok a Román Nemzeti Szövetkezeti Intézet (INCOOP), illetve a megyei szövetségek kezébe kerültek. A magyar szövetkezeti mozgalom beolvasztásával az egységes román szövetkezeti hálózatba, az egységes román szövetkezeti intézményeknek sikerült rátenniük a kezüket a magyar szövetkezetekre, a két magyar szövetkezeti központ intézményeire, ingatlanjaira (a Hangya – Kaláka – szövetkezet központjának a négy év alatt Marosvásárhelyen épült modern székházára, valamint a nagyenyedi ingatlanaira, a „Szövetség” Gazdasági és Hitelszövetkezetek Központjának kolozsvári, Deák Ferenc utcai kétemeletes székházára, valamint a két Központ által működtetett iparvállalatokra, a medgyesfalvi és dési gyümölcskonzerv gyárakra, a marosvásárhelyi, székelykeresztúri, székelyudvarhelyi vajgyárakra, csíkszentdomokosi és csíkszentkirályi fűrész- és parkettagyárakra, csíkszentsimoni keményítő- és hordógyárra, a gvergyószentmiklósi „Alianța Forestieră” fakitermelő és fűrészgyárra, a Hangya nagyenyedi borpincészetre, a temesvári „VITA-MIN” paprikaszövetkezetre, hogy csak a fontosabbakat említsük). Ezeket a későbbiek során mind államosították, és jelenleg is állami vállalatokként működnek. Hasonlóképpen a román szövetkezet kezébe került a Hangya szövetkezeti központ áruraktárainak hálózata (Kolozsvár, Arad, Nagyvárad, Szatmárnémeti, Marosvásárhely, Székelyudvarhely, Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy). Ezek az intézkedések – a magán- és egyházi tulajdon kisajátításával (a földreformmal, államosítással) együtt – végérvényesen felszámolták az erdélyi magyarság esetleges kisebbségi autonómiájának gazdasági alapjait is. 1947–48 folya-

mán, a történelmi pártoknak a hatalomból való kiszorításával, a király lemondásával, Romániában is megkezdődött a demokratikus intézmények felszámolása, illetve formálissá tétele. A támadások nem kerültek el a Román Kommunista Párt (RKP) szövetségesének tartott, de 1945–47 között látszólag önálló hatalmi tényezőként szereplő MNSZ-t (Magyar Népi Szövetség) sem. 1947 folyamán átszervezték, és az RKP iránt elkötelezett személyek váltották fel központi és megyei vezetőségeit, országos vezetőségeit és legfontosabb intézményeit Kolozsvárról Bukarestbe költöztették, tevékenységeit az RKP, illetve a Román Munkás Párt (RMP) utasításai alapján vezette. Ezekkel az intézkedésekkel lehetetlenné vált a szervezet hatékony érdekvédelmi tevékenysége gazdasági téren is. Ebben az időszakban egyébként az erdélyi magyarság számos nagymúltú intézményét is felszámolták: többek között az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesületet, az Erdélyi Magyar Tudományos Intézetet. Továbbá, az osztályharc fokozódásának ürügyén, az RMP megkezdte a magyar értelmiség elleni hadjáratát. Elkezdődtek a koncepciók perek a magyar értelmiségiek ellen: Vencel József egyetemi tanár, Lakatos István, a Szociáldemokrata Párt erdélyi vezetője ellen, ezután következtek az egyházi méltóságok: Márton Áron gyulafehérvári római katolikus püspök, Scheffler János szatmárnémeti római katolikus püspök, Demeter János, Jordáky Lajos, Balogh Edgár egyetemi tanárok, és még sokan mások. Megszüntették a szerzetesrendeket, vagyonukat államosították.

A romániai magyarság helyzetét meghatározó tételes jogszabályok változását a továbbiakban főként az alkotmányok szövegrészeinek változásán követhetjük nyomon. A háború utáni Románia három alkotmányának (az 1948., az 1952., és 1965. évi) nemzetiségekre vonatkozó megfogalmazásai sok hasonlóságot mutatnak, de magukon viselik az adott kor sajátos történelmi jegyeit is. Az 1948-ban elfogadott alkotmány általánosságában biztosította ugyan valamennyi kisebbség számára a legfontosabb állampolgári szabadságjogokat, de a megoldatlan problémák, valamint a továbbra is érvényben lévő Nemzetiségi Statútum és az alkotmány egyes ellentmondásai alapul szolgálhattak a kollektív kisebbségi jogok további csoportosításához.

Az 1952. szeptember 24-én kihirdetett alkotmány a kisebbség számára lényegében ugyanazokat a jogokat biztosította, mint az 1948-as. Az 1952-es alaptörvény új eleme volt viszont, hogy a döntően magyarlakta Székelyföldön – Marosvásárhely központtal – létrehozta a Magyar Autonóm Tartományt. A Magyar Autonóm Tartománynak viszont csak átmeneti szerepet szántak. Ezt bizonyítja többek között az is, hogy a tartomány sajátos helyzetét szabályzó Statútum kidolgozására nem került sor. A tartomány létezésére hivatkozva ugyanakkor a Magyar Autonóm Tartomány határain kívül eső lakosságot számos alapvető kisebbségi jogától fosztották meg, így gazdasági téren is hát-

rányosabb helyzetbe kerültek. A kirakat-autonómiát – mely nem virágoztatta fel a Székelyföldet – végül az 1968/1-es sz. törvény számolta fel formailag is (Buletinul Oficial, 1965. február 17.).

Az 1965. augusztus 21-én elfogadott alkotmány két szakaszának egyik bekezdése szerint az ország dolgozói „nemzetiség különbség nélkül építik a szocialista társadalmi rendet”. A 17. szakasz szerint: a „Románia Szocialista Köztársaság állampolgárai nemzetiségre, fajra, nemre vagy vallásra való tekintet nélkül egyenlő jogokat élveznek a gazdasági, politikai, jogi és társadalmi élet minden területén.” De ugyanakkor a hivatalosan deklarált, felszíni állásfoglalás mögött létezett egy úgynevezett második politikai vonal, amely a nemzetiségi politikát a hatalom tényleges szándékainak megfelelően érvényesítette. A restriktív hullám után bekövetkezett úgynevezett stabilizációs szakaszok a kisebbségek számára gyakran azt az illúziót keltik, hogy a szűkebbre vont körben is vannak lehetőségeik, szigorú üldözések után a viszonylag kis engedelmények is felértékelődnek, és a fennmaradás illúzióját kelthetik számukra. A feszítés-lazítás politikájának e kettősége különösen szembetűnt 1956, valamint 1968 után. A román politika rendkívüli veszélyként értékelte az 1956-os magyarországi forradalmat és az azzal rokon-szenvező erdélyi tüntetéseket. A forradalom leverése után Erdélyben letartóztatások kezdődtek, 1957 januárjában az egész romániai magyarságra kiterjesztették a revizionizmus vádját, majd ezt követően számos magyarellenes intézkedést fogantatosítottak. Ekkor kezdték meg a magyar tannyelvű iskolák egyesítését a román tanintézetekkel.

Az 1991-ben elfogadott alaptörvényben sikerült érvényesíteni, hogy nemzetközi szervezetek és a román állam által elfogadott okmányok előnyben részesülnek az országos jogi szabályozásokkal szemben. Ez azonban nem nyújt túl nagy garanciát, hiszen az 1989-es változás után az új alkotmányban ugyanúgy benne van az, ami 1866-ban nem, de 1983-ban már benne volt, miszerint Románia nemzeti állam. A nemzetállam fikciója ugyanúgy munkál, mint a két világháború között, vagy az „egységes román dolgozó nép” tézisében csomagolt homogenizációs elmélet terjesztése és alkalmazása idején. Az 1989-es változások után az RMDSZ vállalta magára a magyar nemzeti kisebbség érdekképviseletét – mindemellett gazdasági téren az egyéni kezdeményezés az adott lehetőségek kihasználását illetően érvényesülhet. Ennek következtében ma már szép számmal vannak gazdaságilag sikeres magyar vállalkozók, akiknek példáját érdemes követni.

A román–magyar kapcsolatok, s ezen belül a román–magyar gazdasági kapcsolatok jó iránya az utóbbi időben pozitív hatással vannak mindkét ország gazdaságának az alakulására. A román–magyar külkereskedelmi forgalomban középtávon Magyarország megmarad kiemelkedő szerepkörében, mivel ma a

romániai kereskedelmi toplistán a hetedik, az export szempontjából a hatodik, az import szempontjából pedig a kilencedik helyen áll. A nagyobb magyar érdekeltségű cégek, mint a MOL, RICHTER GEDEON RT., DUNAPAC RT, CESAROM S.A., SALINA INVEST, OTP, CORVINUS és sokan mások lényeges szerepet játszanak romániai befektetésekben és a magyar–román külkereskedelmi termékgazdaságban. Az utóbbi időben a leglátványosabb növekedést a MOL mutatta. A MOL-kutak száma 1997-től 8-ról 134-re emelkedett Romániában. Ez annak köszönhető, hogy a saját kutak építése mellett 2004. november 22-én a MOL és a SHELL képviselői aláírták a SHELL romániai részvényeinek megvásárlásáról szóló szerződést, és ezzel 59 töl-tőállomással szaporodott a MOL-kutak száma, de átvették a nagykereskedelmi, a kenőanyag, a repülőgép-üzemanyag és hajózási üzemanyag ágazatokat is. A MOL mellett a legnagyobb magyarországi társaság az OTP, amely Romániában megvásárolta a Banca Comerciala – Ro Bank S. A. részvényeit és a Richter Gedeon, mindhárman az EU csatlakozás után növelték a tőkekihelyezésüket. Az élelmiszeripari termékek terén továbbra is erős a magyar export. Az utóbbi években a magyar termékek helyet teremtettek maguknak olyan Romániában is működő nagy bevásárlóközpontokban, mint a METRO, BILLA, SELGROS, CARRE FOUR, CORA stb. A vállalkozói kapcsolatok terén jelentős szerepet vállal az ITD Hungary romániai hálózata az ügyfélszolgálat, kereskedelemfejlesztés és befektetési rendezvényei és médianépszerűsítések formájában. Az ITD Hunga-

ry jelentése szerint a 2004-es év rekordévnek számít. A kétoldalú román–magyar kereskedelmi forgalom az előző évi 1,7 milliárd dolláros szintjével szemben 2004-ben meghaladta a 2 milliárd dollárt. Az eddig Romániában bejegyzett magyar tőke-részvételű cégek száma megközelíti az 5000-et. Az elmúlt tizenöt év viszonylatában 2004-ben jegyezték be a legtöbb magyar érdekeltségű céget, mégpedig 470-et. Ezek alapján Magyarország a hetedik legnagyobb befektető Romániában. A CORVINUS Nemzetközi Befektetési Rt. is jelen van Romániában. Célkitűzése a környező országokban kis- és közepes cégekkel befektető-társaként együttműködni, amelyekben 10–49 százalékos részesedést szerezhet, azonban magyarországi partnerével együtt részesülniük kell legkevesebb 50 százalék plusz egy szavazattal. A legújabb hírek szerint a 10 milliárdos tőkéjét a tervek szerint 20 milliárd forinttal is növelhetik. Az EU csatlakozás küszöbén a magyarországi tapasztalatok jelentősek, melyet az aktuális román politika is felhasznál, és így folytatódik az új gazdasági együttműködési lehetőségek kielégítésének feltárása a határon túli régiók gazdasági tényezőivel, Magyarország csatlakozását követően. A magyarországi gazdasági szereplők számára is tág lehetőség nyílik akár befektetői, akár kereskedelmi területen Erdélyben, amelynek felmérhetetlen lendületet adhat a 2008-ig befejezésre tervezett erdélyi autópálya a magyar határtól Brassóig. A gazdasági kilátások jók, és a lehetséges gazdasági együttműködésből származó kedvezmények gazdasági szereplőink számára gazdasági fellendülésre teremtenek lehetőséget.

A bolognai folyamat hatása a felsőfokú közgazdászképzésre Romániában

GYÖRFY LEHEL

1. Miért vált szükségessé a közgazdász-képzési rendszer megváltoztatása?

Romániának az Európai Unióba való közelgő integrációja nemcsak a gazdaság és a társadalom számára jelent komoly kihívást, hanem a felsőoktatás vonatkozásában is. A személyek szabad áramlásának elve csak úgy biztosítható, ha a képzettséget igazoló dokumentumok az Unió munkaerőpiacán közel azonos képzettségi szintet igazolnak. Az egyetemeken nehéz helyzetben vannak, mert az európai uniós tagságra való felkészülés a nemzeti felsőoktatási rendszerek európai képzési struktúrához történő illesztését is jelenti, ugyanakkor a diplomák használhatóságát főleg a helyi munkaerőpiac határozza meg. A folyamatosan változó munkaerő-piaci igényekhez kell a növekvő

létszámú, heterogén alapképzettségű hallgatókat felkészíteni.

A hazai felsőoktatási rendszer átszervezését több tényező teszi szükségessé, a felsőoktatás újfajta kihívásokkal néz szembe:

- mobilitás, átjárhatóság, illeszkedés az európai elvárásokhoz és képzési rendszerekhez,
- a képzési programok összehasonlíthatóságának biztosítása,
- EU-konform, kölcsönösen elfogadható minősítések, diplomák és
- a szakmai ismeretek versenyképességének biztosítása.

A bolognai folyamat az az európai felsőoktatási integrációs törekvés, amelynek legfőbb célja egy versenyképes európai felsőoktatási térség kialakítása. Ennek értelmében 2010-ig, a nemzeti kultúrák és a nyelvi sajátosságok megőrzésével, meg kell teremteni az Egységes Felsőoktatási Térséget, és meg kell alapozni a Tudás Európáját.

2. A bolognai folyamat főbb állomásai

A bolognai folyamat fő kiváltó oka az, hogy a második világháború utáni időszakban az Amerikai Egyesült Államok és Európa közötti gazdasági különbségek megnövekedtek. E különbségek csökkentése érdekében vált szükségessé Európa gazdasági integrációja, a nagyobb egységes piac kialakítása, valamint az oktatás gazdasági versenyképesség biztosításában betöltött szerepének elismerése. Már a '80-as évek közepére létrejött és elfogadást nyert a középiskolák képzéseinek és okleveleinek harmonizációja. 1988-ban a Bologna Magna Charta Universitatum a felsőoktatási intézmények autonómiájáról és függetlenségéről szólt elsősorban, de a felsőfokú képzés harmonizációjának szükségességét is kinyilvánítja.

Az európai felsőoktatási integrációs törekvés fontos dokumentuma a francia, olasz, brit és német oktatási miniszterek által Párizsban 1998-ban aláírt egyezmény, amely az európai felsőoktatási rendszer harmonizációjának szükségességét deklarálja, hangsúlyozva, hogy Európa az euró és az integrálódó gazdaság mellett a tudás Európája is lesz.

A folyamat következő lépése a Sorbonne Nyilatkozat volt, mely kimondta, hogy szorosabb együttműködésre van szükség az európai egyetemek között, és biztosítani kell a diákok és oktatók mobilitását. A Sorbonne Nyilatkozatban jelenik meg a 3–5–8 éves felsőoktatási modell (3 év alapképzés (BSc), 2 év mesteri szintű képzés (MSc) és 3 év doktori képzés (Ph.D)). A két fő ciklusú oktatási rendszert alkalmasnak ítélték az oklevelek összehasonlíthatóságának és ekvivalenciájának megvalósítása érdekében. A felsőoktatási rendszerbeli rugalmasság, átjárhatóság és kompatibilitás megvalósításának fő eszközeként a kreditrendszert tekintették. A megegyezés kiterjedt arra, hogy a BSc és MSc képzésben részesülő hallgatók esetében bátorítani fogják, hogy legalább egy félévet országon kívül tanuljanak.

1999. június 19-én 29 európai ország, köztük Románia és Magyarország is, aláírja a Bolognai Nyilatkozatot, amely meghatározta az Európai Felsőoktatási Térség kialakításának legfontosabb céljait:

- a diplomák átlátható és összehasonlítható rendjének kidolgozása,
- egymásra épülő, kétciklusú felsőoktatási képzési rendszer bevezetése,
- egységes kreditrendszer kialakítása és alkalmazása,
- hallgatói, oktatói, kutatói mobilitás elősegítése,
- az európai együttműködés támogatása a tanulmányi, képzési és kutatási programok, valamint a minőségbiztosítás terén.

2001 májusában Prágában az oktatásügyi miniszterek megállapodnak az európai tartalmú képzési modulokban, az élethosszig tartó tanulás, valamint a minőség fontosságának rendező elveiben (Prágai Nyilatkozat).

2003 szeptemberében megszületik a Berlieni Nyilatkozat a képesítési követelmények eurokompatibilis elveire, a kreditrendszerre, a különböző oktatási formák egyenértékűségére, a diplomák egyértelműségére és a minőségbiztosításra vonatkozóan.

2004. szeptember 23–24-én a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen tanácskoztak a Duna menti egyetemek vezetői, elemezték a bolognai folyamat terén elért eredményeiket és a felmerülő problémákat.

Románia állást foglalt a kétszintű képzésre való átmenet támogatásában, és létrehozta a Bologna Bizottságot. A szakbizottságok (közgazdasági, agrár, informatikai stb.) feladatai:

- megállapodni az új szakstruktúrában,
- meghatározni a szakok új specifikációs rendjét és
- kidolgozni az egyes szakirányok képesítési követelményeit és tantervét.

2005. január 14–15-én Piteşten tanácskoztak a közgazdaságtudományi oktatásban érdekelt oktatási intézmények vezetői, javaslatokat dolgozva ki a szakirányok, sőt a tantervek vonatkozásában is.

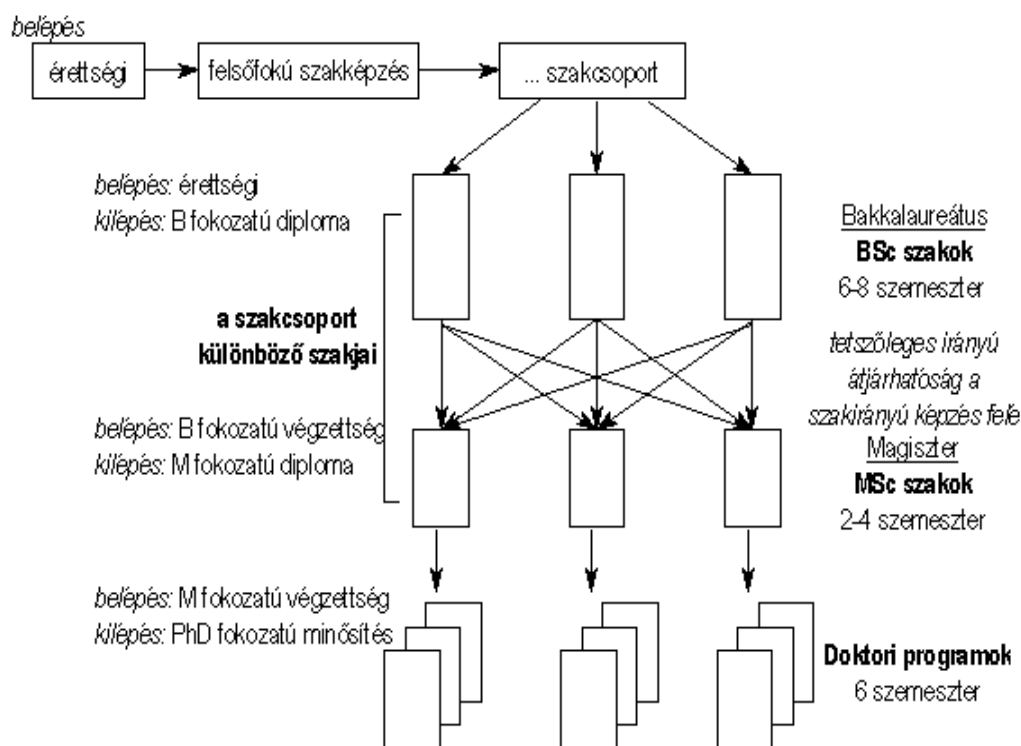
3. A felsőoktatás új képzési modellje

Az első ciklus egy 3 éves alapképzés (B: Bachelor; 6 szemeszter, 180 kredit), amelynek célja olyan kompetenciák, készségek és tudáselemek átadása, amely a munkaerő-piaci elvárásoknak megfelelő tartalmú, konvertálható szakképzettséget nyújt. A BSc képzés modelltantervét 6 félévre kell kidolgozni, a szakalapításoknál elsőként a képesítési követelményeket kell meghatározni, amelyek elfogadásához ki kell kérni a szakma, az alkalmazói szféra véleményét is, és ennek alapján történik a különböző szakirányok tanterveinek összeállítása.

Az elsőre épülő második ciklus (M: Master; 4 szemeszter, 120 kreditpont) célja a tudományos kutatáshoz szükséges magasabb szintű diszciplináris ismeretek megszerzése, a szükséges készségek és kompetenciák kialakítása, a Master szintű egyetemi szakdiploma megszerzése. Ebben a ciklusban különválhatnak az akadémiai és a gyakorlati szakképzettséget nyújtó modulok.

A harmadik ciklus (Ph.D: doktori fokozat) tudományos képzést nyújt, amelynek végén egy doktori disszertáció téziseinek megvédésével doktori fokozatot lehet szerezni.

A felsőoktatás alapját képező új, kétciklusú képzési szakstruktúra, valamint a szakok képesítési követelményei az oktatásért felelős minisztérium, a szakértő testületek és szervezetek, valamint a munkaadói szakmai közösségek együttműködésének eredményeként többlépcsős egyeztetések során kell kialakuljon. A jelenlegi szakstruktúrával szemben, a kétciklusú képzési modellje értelmében, egy többszintű, lineárisan egymásra épülő oktatási architektúrát kell kialakítani. (1-es ábra)

1. ábra A lineáris képzési struktúra modellje

4. Képesítési követelmények

Az alapképzés képesítési követelményeinek alapelvei a képzési cél, az elsajátítandó kompetenciák, a végzettség szintjének és az oklevél minősítésének, a képzési időnek és a megszerezhető krediteknek, a képzés főbb sajátosságainak, az ismeretek ellenőrzési rendszerének, valamint a képzési struktúrának a meghatározására vonatkoznak. A kompetenciaértékű követelmények ilyen módon történő meghatározásának alapvető célja az egyes szakok és diplomák homogenitásának, összevethetőségének a biztosítása, és ezzel az átjárhatóság, a hallgatói mobilitás feltételeinek a megteremtése.

A képzés sajátosságainak legfontosabb elemeit a főbb tanulmányi területek és a képzési struktúra jelentik. A kétciklusú képzésben a korábbinál konkrétan és részletesebben kell előírni a főbb tanulmányi területeket és ezek egymáshoz viszonyított arányát, a legesélyekre bontva az egyes tanulmányi területeket és ismereteket. Az alapozó/törzs/szakmai, a kötelező, a kötelezően és szabadon/választható, valamint a szakirányú és specializációs ismeretek viszonyának egy lehetséges modelljét a 2-es ábra szemlélteti.

5. Az üzleti BSc struktúrája

Romániában még nincs végleges döntés, csak ajánlás fogal-

mazódott meg a különböző típusú tárgyak arányaival kapcsolatban, így példaként a magyarországi helyzetet ismertetjük.

Az üzleti BSc képzés öt alapvető blokkból épül fel. A kreditpontok megoszlása az öt blokk szerint a magyarországi közgazdaságtudományi egyetemek tervezetei alapján a következők:

A) általános/alapozó modul 25–35% (45–63 kreditpont), melyen belül:

A.1) módszertani alapozó modul 10–15% (18–27kp)

Tantárgyak: matematika, statisztika, informatika, könyvvitel-tan

A.2) Elméleti-gazdaságtani alapozó modul 10–15% (18–27kp)

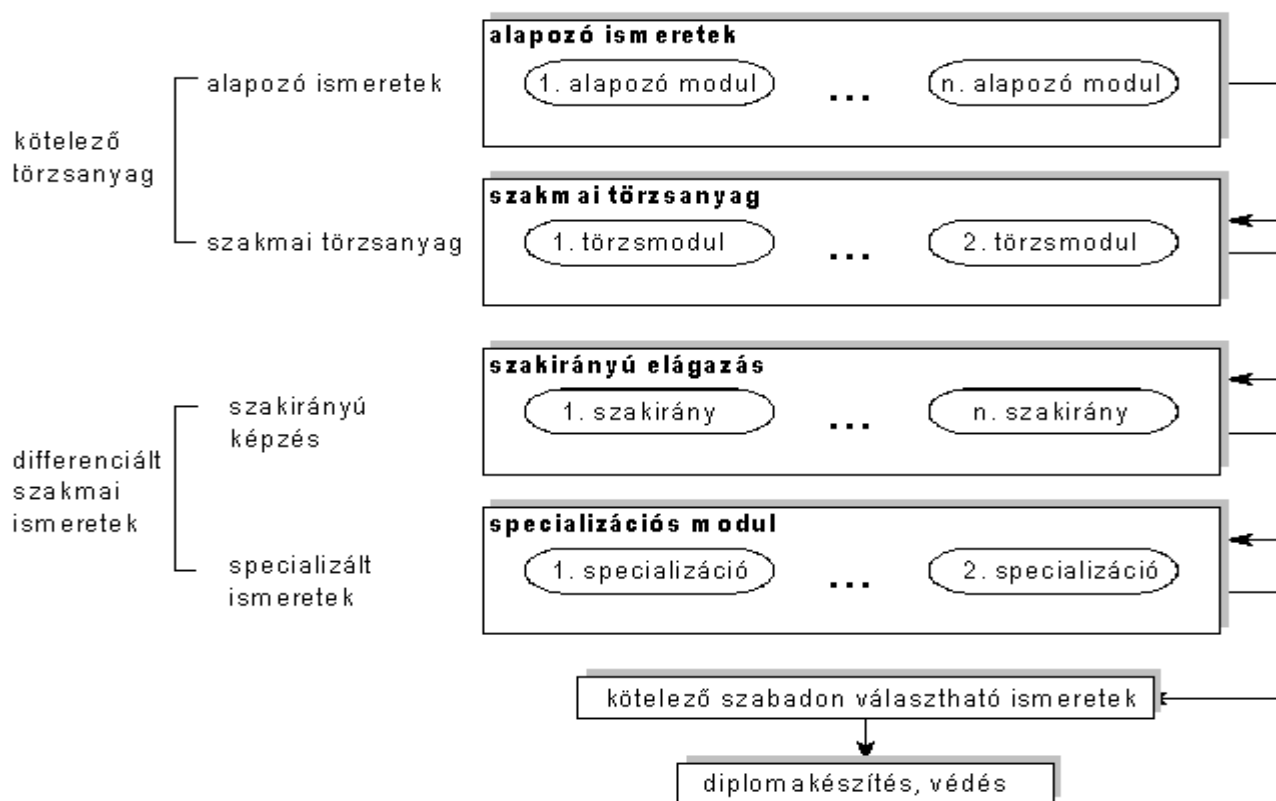
Tantárgyak: mikroökonómia, makroökonómia, környezet-gazdaságtan, nemzetközi gazdaságtani ismeretek, bank- és pénzügyek, gazdaságtörténet

A.3) Szabadon választható nemzetgazdasági, társadalomtudományi, látókörbővítő modul 5–10% (9–18kp)

Tantárgyak: szociológia/gazdaságszociológia, politológia/politikai rendszerek, gazdaságföldrajz, európai uniós ismeretek, munkaerő-piaci ismeretek, kulturális antropológia (filozófia), pszichológia/gazdaságpszichológia, etika/kultúra

B) Üzleti alapozó modul 25–35% (45–63kp), melyen belül

B.1) Egységes üzleti alapozó modul 20–25% (36–45kp)

2. ábra. A kétciklusú képzésre történő áttérés meghatározó lépése a képesítési követelmények irányelvei.

Tantárgyak: vállalati gazdaságtan (az üzlet és környezete), gazdasági jog, gazdaságpolitika, adatbázis-kezelés, információs rendszerek, marketing, szervezeti magatartás, számvitel, adózási alapok, elemzés, vállalati pénzügyek (vállalat-finanszírozás), stratégiai tervezés, folyamatirányítás (logisztika, minőség, termelés, készletezés stb. menedzsmentje), emberi erőforrás-menedzsment

B.2) Idegen szaknyelvi modul 0–5% (0–9kp)

Tantárgyak: idegen nyelven tartott előadások az adott nyelvtérület gazdaságáról, kultúrájáról, üzleti idegen nyelv

B.3) Készségfejlesztő modul 5–10% (9–18kp)

Tantárgyak: önismereti, menedzsment, személyiségfejlesztő tréning, kommunikációs gyakorlatok, retorika, írás-, kommunikációs és prezentációs készségfejlesztés, kutatómódszertan, könyvtárhasználat, viselkedés, protokoll, üzleti etikett, munkaerő-piaci magatartás

C) Alapszak 25–35% (45–63kp)

D) Az alapszakon belüli szakirány 10–17% (18–30kp)

E) Szakdolgozat-konzultáció, szakdolgozat (kritérium-követelmény, a diploma feltétele, kreditpont nélkül)

A pitești-i találkozón az alábbi tárgyakat tekintették kötelezően beiktatandónak minden közgazdaságtudományi kar tan-

tárgystruktúrájába: mikroökonómia, makroökonómia, könyviteltan, gazdasági informatika, marketing, menedzsment, vállalatgazdaságtan, statisztika, pénzügytan, matematika, kereskedelmi jog, idegen nyelv. Az egyes karok tantervei közötti eltérés kb. 20%-os lehet.

6. A folyamat célzott eredményei, az üzleti BSc képzés remélt eredményei. Tudás és ismeretek, készségek és képességek.

Az új oktatásirányítási koncepció olyan képzési keret megfogalmazását tűzi ki célul, amelyik a „kimeneti szabályozás” elvét követi, és azokat a kompetenciákat fogalmazza meg, amelyekkel a képzésből kilépő hallgatónak majd rendelkeznie kell. Ezeket a jellemzőket két csoportba soroljuk: tudás és ismeretek, képességek és készségek.

A.) Az üzleti képzési ág kimeneti elvárásai az alapképzésben. Ismeretek és tudás.

Az alapképzés után a hallgatónak megalapozott szakmai alapismeretekkel kell rendelkeznie. Ennek értelmében ismeri és érti a gazdasági alapfogalmakat és alapösszefüggéseket, a közgazdasági és üzleti tudományág alapvető ismereteit, törvényszerűségeit, a piac szereplőit, a közöttük lévő kapcsolatrendszert, a gazdaság működésének elveit.

Hasonlóképpen ismeri és érti a hazai és európai gazdaság működését, az EU működését, rendszerét, politikáit, a nemzetközi piaci folyamatokat, az államok és régiók működését, rendszerét, politikáit. Ismeri és érti az üzleti vállalkozásokat befolyásoló külső és belső környezetet, a gazdasági szervezetek és az intézmények alapvető működési elveit és folyamatait, a gazdálkodás folyamatának elemzésére alkalmas alapvető módszereket, amelyek képessé teszik az üzemgazdasági problémák felismerésére, kezelésére, megoldására.

Ismeri és érti a vállalkozások szervezésére, működtetésére és irányítására vonatkozó elveket és módszereket, az erőforrásokkal, termelési tényezőkkel való gazdálkodás, a folyamatok szervezésének, működtetésének és irányításának elveit és módszereit, a vállalati működés egyes területeihez kötődő alapvető szakmai ismereteket.

Mindezek mellett birtokában van azoknak a mikro- és makrogazdasági ismereteknek, amelyek alkalmassá teszik az önálló munkavégzésre a gazdaság különböző területein működő vállalkozásokban és a különböző intézményekben.

A választott szak, és ezen belül a szakirány területén szilárd alapokkal és elmélyült, gyakorlatban alkalmazható ismeretekkel rendelkezik. Ugyanakkor tudatában van saját tudása korlátainak, az életem át tartó tanulás szükségességének. Elméleti és empirikus ismeretei révén, saját választásától függően magasabb képzési szintre is léphet. A Bachelor (BSc) szintű tanulmányok lezárása képesíti a Master (MSc) szintű lépcsőben való továbbtanulásra (amennyiben megfelel az ott deklarált pótlólagos követelményeknek is).

B.) Az üzleti képzési ág kimeneti elvárásai az alapképzésben. Képességek, alkalmazás.

Az alapképesítést szerzett hallgató az új tudás-gazdaság felelős tudás-munkása. Megfelelő szervezési, pénzügyi, számviteli, statisztikai, vezetésmódszertani, marketing és emberi erőforrás menedzselési ismeretek birtokában képes elemezni, tervezni és irányítani a gazdasági egységek különböző munkafolyamatait.

Kialakult elemző képessége (analízis, szintézis) és szerzett ismeretei révén jelentések, felmérések elkészítésére (elemzések, tanulmányok, riportok), döntések előkészítésére, megalapozására képes. Birtokában van az életem át tartó tanulás készsége, a megszerzett tudás (elvek, módszerek és technikák) gyakorlati alkalmazásának képessége. A folyamatosan megújuló külső

és belső üzleti környezethez dinamikusan képes alkalmazkodni, adaptálódni. Továbbá cél az információmenedzselési készség, az önálló munkavégzés képessége, a csoportmunkára való képesség, a konfliktuskezelési képesség kialakulása. Szintén cél, hogy a hallgatók olyan képességeket szerezzenek, mint az elektronikus információszerzés, -csere és -feldolgozás képessége, illetve tárgyalási, prezentációs, információszerzési és meggyőzőési technikák alkalmazása. A képességeknél a végzett hallgatókkal szembeni elvárás a folyamatos továbbfejlődés igénye és képessége is, akár csak a menedzsmentfunkciók gyakorlati alkalmazási képessége, információk értékelése, feldolgozása és szelektálása, problémamegoldó technikák hatékony gyakorlati alkalmazása, döntés-előkészítés és (részben) döntés (viszonylag jól strukturált szituációkban). A végzett hallgatók, megfelelő szakmai gyakorlat birtokában, képesek és alkalmasak kisebb egységek irányítására, középvezetői pozíciók betöltésére. További készségek, melyek fejlesztése, megszerzése BSc szinten cél: kommunikációs, írás- és beszédkészség a saját szakterületen, együttgondolkodási, vita- és előadókészség, kapcsolatteremtő, beilleszkedési és együttműködési készség, kapcsolatteremtő és kommunikációs készség legalább egy idegen nyelven, interkulturális kompetencia (tolerancia más kultúrák iránt, a szinergia lehetőségének felismerése), önálló problémafelismerő és -megoldó készség, kritikai elemző és javaslattevő készség és képesség, innovativitás, kreativitás, igényesség, kezdeményezés, felelősségvállalás, kulturált, etikus üzleti magatartás az üzleti etika írott és íratlan szabályai szerint.

Ezen általános elvárások mellett minden szakirány (menedzsment, marketing, pénzügy, számvitel, agrárgazdaságtan stb.) kidolgozza azokat a speciális ismereti és képességi elvárásait, amelyek biztosíthatják, hogy a végzős hallgató az illető szakterületen megállja a helyét.

Az alapképzést igazoló diplomát hároméves képzés után biztosítják, és végrehajtoi munkakörök betöltését teszi lehetővé. Azok a fiatalok, akik döntéshozói munkakörben vagy kutatásban, felsőoktatásban szeretnének dolgozni, a mesteri képzésben, majd a doktori képzésben kell ismereteiket bővíteniük.

A bolognai folyamat beindulása a 2005–2006-os tanévtől várható, addig a megfelelő jogi keretek is megjelennek, tehát a pontosítások nyomonkövethetők, ez a cikk mindössze a figyelem felkeltését szolgálja.

Újdonságok a gazdasági és pénzügyi jogszabályozásban XXV. rész

PÁSZTOR CSABA

A Hivatalos Közlöny I. részének 2004/563 – 2004/1283 és 2005/1 – 2005/46. számaiban megjelent gazdasági, pénzügyi újdonságok a következő témaköröket ölelik fel:

1. adózás, adóbevallás;
2. állóeszközök amortizációja, felértékelése;
3. munkabérszerződések, munkabérré befizetendő összegek;
4. vám, áfa, luxusadó, pénzmosás, nyereségadó;
5. privatizáció, kedvezmények kis- és középvállalatok részére, mezőgazdasági pénzkiegynlítések, tőzsdepiaci normák;
6. pénzügyi auditálás, könyvvizsgálás;
7. nyugdíjak, ösztöndíjak;
8. könyviteli normák, hitelszövetkezetek működése;
9. ingatlanok és földterületek visszaigénylése, tűzoltósági kötelezettségek, fiskális kasszagéphasználat;
10. külföldi utazás, helységnevek, fogyasztóvédelem, a kereskedelmi társaságok bejegyzése.

1.1. A 2004/250/189/748-as sz., három minisztérium közös rendelete (2004/573-as sz. H. K.) tartalmazza a fizetésadót érintő kedvezményeket a számítástechnika területén tevékenykedő vállalkozások számára (7221-es, 7222-es cselekvési kódok), az 2003/571-es törvény 56(4)l pontja szerint.

1.2. A 2004/987-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/645-ös sz. H. K.) az egységes értelmezéseit tartalmazza az új mikroállalatok esetén, amelyek kötelesek 60 nap alatt 1-9 személyt alkalmazni, profitadó – kedvezményekben részesülhetnek exportra termelők, valamint az ÁFA visszaigénylése esetében, a 2002/414-es sz. törvény 2. cikkelyének 4-es pontja szerint, illetve az amortizáció mint termelési költség a profitadó számítása esetén.

1.3. A 2004/545-ös sz., pénzügyminisztériumon belül működő országos adózási hivatalának a rendelete (2004/813-as sz. H. K.) tartalmazza a típusnyomtatványokat, amelyeket az ÁFA fizetőnek/nem fizetőnek az adóhivatalokhoz kell beadni.

1.4. A 2004/1329-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/845-ös sz. H. K.) tartalmazza a munkatelepek bejelentésére szükséges típusnyomtatványt.

1.5. Az Országos Pénzügyi Intézet 2004/713-as sz. rendelete (2004/977-es sz. H. K.) tartalmazza a fiskális ellenőrzés chartáját és az adófizetők részéről felléphető követelményeket.

1.6. A 2004/1840-es sz. kormányhatározat (2004/1074-es sz.

H. K.) megváltoztatja és kibővíti a 2003/571-es sz. adótörvény alkalmazására vonatkozó módszertani normákat. A kormányhatározat megengedi az állóeszközök bejövetelei ára 20%-ának amortizációként a termelési költségre való könyvelését a nyilvántartásába vételekor.

1.7. A 2004/507-es sz. törvény (2004/1080-as sz. H. K.) jóváhagyja a 2004/84-es sz. kormányrendeletet, amely szerint kedvezményekben részesülnek azok az adófizetők, akik 2004. 11. 30-ig kifizették elhalasztott részleteiket, vagy ha ezeket a részleteket és a késési kamatokat kifizették 2004. 12. 20-ig.

1.8. A 2004/494-es sz. törvény (2004/1092-es sz. H. K.) jóváhagyja a 2004/83-as sz. kormányrendeletet, amely megváltoztatja és kibővíti a 2003/571-es sz. adótörvényt, amely szerint a 23. cikkely engedélyezi a teljes kamatköltség figyelembevételét a profitadó számításában, ha a tartozási mutató a tőkéhez viszonyítva háromnál kisebb vagy egyenlő hárommal.

1.9. A 2004/754-es sz. egészségügyi minisztérium rendelet (2004/1162-es sz. H. K.) tartalmazza az egészségügyi intézményekben forgalomban levő termékek megengedett veszteségi százalékait.

1.10. A 2004/1600-as sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/1229-es sz. H. K.) megváltoztatja és kibővíti a 2004/300-as sz. rendeletét, jóváhagyván az adófizetők beiktatására szükséges típusnyomtatványokat és ezek kitöltésére vonatkozó utasításokat.

1.11. A 2004/138-as sz. sürgősségi kormányrendelet (2004/1281-es sz. H. K.) megváltoztatja és kibővíti a 2003/571-es sz. adótörvényt, amelyet 2005. 01. 01-től kell alkalmazni. Lényeges változás az, hogy a jövedelemadó esetében egységes adókulccsal, azaz 16%-kal kell dolgozni. Jövedelemadót kell fizetni:

- önálló tevékenységekből;
- fizetésekből;
- nyugdíjakból;
- mezőgazdasági tevékenységekből;
- prémiumokból;
- egyéb jövedelmekből származó jövedelmekre.

Minden jövedelemforrásnak a törvény megenged bizonyos adómentes összeget, amelyeket az összjövedelemből le kell vonni, és csak a maradékot kell a 16%-os adókulccsal megadózni.

A fizetésből származó jövedelmek esetében csak a havi 30 millió lej feletti bruttó bérek esetén nem számíthatunk kedvezményeket.

A nyugdíjak esetében a 9 millió lej fölötti összegek 16%-kal adózandók.

Az adófizetőknek évi 200 euróig nem kell adót fizetniük, ha ezt az összeget lejben magánnyugdíjra való befizetésre használják fel.

Az adófizetők az adó 2%-át (a 2003/571-es törvényben 1%) civil szervezetek, egyházak támogatására fordíthatják, ha ezt kéri a területi adóhivataloktól. A 2004/1941-es sz. miniszteri határozat (2005/54-es sz. H. K.) tartalmazza az e célra vonatkozó módszertani normákat.

Szintén nem adózandó a 2005-ös évre a meghatározott havi átlag bruttó bér, azaz 9 211 000 lejnek a 85%-a (7 829 350 lej), amelyet a gyermeknevelésen (gyesen) levő szülő kaphat meg havonta, amíg a gyereke be nem tölti a 2. életévét.

Az ingatlanok bérből adásából származó jövedelmek 75%-a adózandó a 16% adókulccsal.

A banki letétek esetén a kamatra 1% adót számítanak.

A profitadó-fizető kereskedelmi társaságok 2005. 01. 01-től 16% nyereségadót fizetnek az eddigi 25% helyett.

A mikrovállalatok (az évi forgalmuk nem haladja meg a 100 000 eurót, valamint az alkalmazottak száma nem több 9-nél) jövedelemadót fizetnek, amely 2005. 01. 01-től 3%-ra nőtt, az eddigi 1,5%-hoz viszonyítva.

Szintén duplázódott az osztlékadó, amely 5%-ról 10%-ra nőtt 2005. 01. 01-i kezdettel.

A 2003/571-es sz. adótörvény (2004/927-es sz. H. K.) 31-es cikkelye alapján az adófizetők a profitadójuk maximálisan 20%-át (úgy, hogy ez az összeg ne haladja meg az évi forgalom 3 ezrelékét) civil szervezeteknek adományozhatják az adomány-, könyvtartörvény alapján.

2.1. A 2004/462-es sz. törvény (2004/1057-es sz. H. K.) jóváhagyja a 2004/88-as sz. kormányrendeletet (2004/796-as sz. H. K.), amely szerint a fizikai, morális kopással rendelkező, de teljesen nem amortizált állóeszközök kivethetők a használatból. Ezek kivételt képeznek az 1995/15-ös sz. amortizációs törvény előírásai alól, és a Gazdasági és Kereskedelmi Minisztériumhoz tartozó kereskedelmi egységeknél alkalmazzák.

2.2. A 2004/139-es sz. kormányhatározat (2005/46-os sz. H. K.) tartalmazza az állóeszközök osztályozását és ezek szabályos működési határidejét, amely hatályon kívül helyezi az 1995/15-ös sz. amortizációs törvényt.

3.1. A 2004/1162-es és 2004/1163-as sz. kormányhatározatok (2004/695-ös sz. H. K.) az 1995/518-as kormányhatározatban, valamint ennek a kibővítéseiknek megfelelően megváltoztatja a külföldi kiszállásra való napidíj valutában számított értékét.

3.2. A 2004/1145-es sz. kormányhatározat (2004/698-as sz. H. K.) jóváhagyja az 1999/203-as sz. törvény alkalmazására való módszertani normákat a külföldi állampolgárok számára munkaadók kibocsátásához szükséges okmányokat és az eljárás

nyomatát.

3.3. A 2004/408-as sz. munkaügyi minisztériumi rendelete (2004/709-es sz. H. K.) 65 000 lejre változtatja az ebédjegyek értékét 2004-es év második felére vonatkozóan.

3.4. A 2004/405-ös sz. munkaügyi minisztériumi rendelet (2004/765-ös sz. H. K.) jóváhagyja a módszertant, amely alapján a munkanélküli alapba való befizetést, illetve az alkalmazottak nyilvántartását tartalmazza. A 2004/785-ös H. K. és a 2004/808-as sz. H.K. javításokat tartalmaz az adatbázisban, ennek több módosítását tartalmazza.

3.5. A 2004/139-es sz. sürgősségi kormányrendelet (2004/1280-as sz. H. K.) meghatározza a nyugdíjalapba befizetendő összegeket (31,5%; 36,5% vagy 41,5%, a munkakörülmények függvényében, a havi fizetési alapra számítva).

3.6. A 2004/2346-os sz. kormányhatározat (2005/1-es sz. H. K.) tartalmazza a 2005. 01. 01-től alkalmazandó havi minimális bruttó bért, az egész havi munkaidőre számítva, vagyis 171,333 órára 3 100 000 lejt.

3.7. A 2004/2269-es sz. kormányhatározat 2004/5-ös sz. H. K.) tartalmazza a munkavédelmi alap számítási szabályait, figyelembe véve a nemzetgazdasági tevékenységi kódját, a fizetési alapot, valamint egyéb szabályozott kritériumokat. Az új számítási módszerrel 2005. 01. 01-től kell alkalmazni, amely a fizetési alapra számított 0,5%-tól 4%-ig változik.

3.8. A 2004/848/1687-es sz. munkaügyi és egészségügyi minisztérium közös rendelete (2005/22-ös sz. H. K.) tartalmazza a munkabalesetek és a munkaügyi betegségek segélyeinek kiszámításának módját (80% a kiszámított alapból) és kifizetését.

4.1. A 2004/1219-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/737-es sz. H. K.) az ÁFA ki nem fizetésére szükséges módszertani normákat tartalmazza, a 2003/571-es sz. fiskális törvény 157 (3) cikkelyében meghatározott behozatalok (importok) esetében.

4.2. A 2004/1326-os pénzügyminisztériumi rendelet (2004/853-as sz. H. K.) szerint templomok és mellékhelyiségek építésekor, javításakor, bővítésekor alkalmazni kell az ÁFA-mentességhez való jogot.

4.3. A 2004/1365-ös sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/879-es sz. H. K.) tartalmazza az ÁFA területén való egységes értelmezést.

4.4. A 2004/71-es sz. sürgősségi kormányrendelet (2004/897-es sz. H. K.) alapján a nyugdíjasok évente 6 ingyenes egyszerű vasúti utazásban részesülnek. Ha ezt nem kéri, akkor ezekre élelmiszereket igényelhetnek.

5.1. A 2004/51-es sz. sürgősségi kormányrendelet (2004/570-es sz. H. K.) 2004. 06. 30-ról 2004. 12. 31-ig hosszabbítja a kereskedelmi társaságok (az 1990/31-es sz. törvény alapján működő

dó) és a kereskedelmi tevékenységekkel foglalkozó fizikai személyek (az 1990/54-es sz. rendelet-törvény alapján működő) nyilvántartási igazolványaik megújításának határidejét.

5.2. A 2004/297-es sz. törvény (2004/571-es sz. H. K.) tartalmazza a tőkepiaci törvényt.

5.3. A 2004/300-as sz. törvény (2004/576-os sz. H. K.) tartalmazza a gazdasági tevékenységekkel foglalkozó magánvállalkozások, fizikai személyek és családi vállalkozások működési engedélyeinek kibocsátását.

5.4. A 2004/285-ös sz. törvény (2004/587-es sz. H. K.) kibővíti és megváltoztatja a szerzői jog törvényét és az ezzel kapcsolatos jogokat, amelyeket előzőleg az 1996/8-as sz. törvény tartalmazott.

5.5. A 2004/915-ös sz. kormányhatározat (2004/589-es sz. H. K.) jóváhagyja a kereskedelmi kamarák tevékenységeinek tarifáit.

5.6. A 2004/991-es sz. kormányhatározat (2004/590-es sz. H. K.) tartalmazza a kereskedelmi tevékenységek jóváhagyására szükséges típusnyomtatványokat, amelyeket a kereskedelmi kamara igényel.

5.7. A 2004/346-os sz. törvény (2004/681-es sz. H. K.) tartalmazza a kis- és középvállalatok létesítésére és fejlesztésére vonatkozó kedvezményeket.

5.8. A 2004/2560/6-os sz., a munkaügyi minisztérium és a Román Nemzeti Bank közös rendelete tartalmazza a módszertani normákat, amelyek alapján a kis- és középvállalatok kedvezményes kölcsönöket kaphatnak a munkanélküli alapból (2004/706-os sz. H. K.).

5.9. A 2004/61-es sz. sürgősségi kormányrendelet (2004/816-os sz. H. K.) által jóváhagyott 2004/479-es törvény alapján (2004/1051-es sz. H. K.), előírja azt a hektáronkénti 2,5 millió lej pénzsegélyt, amely a 2004 – 2005-ös mezőgazdasági évre lesz kiosztva az 5 ha-ig termelőknek.

5.10. Az országos versenytanács 2004/225-ös sz. rendelete gyakorlati alkalmazásokat tartalmaz az állami segélyek szolgáltatásait illetően a kis- és középvállalatok esetén, valamint a kötelező feltételeket, amelyeket be kell tartaniuk a következő időszakokban (még 5 év) (2004/850-es sz. H. K.).

5.11. A 2004/1461-es sz. kormányhatározat (2004/852-es sz. H. K.) jóváhagyja a kis- és középvállalatoknak juttatandó segélyeket (beruházásokra szánt nyereségadó-térítés).

5.12. A 2004/1766-os sz. kormányhatározat (2004/1048-as sz. H. K.) jóváhagyja a 2004/300-as sz. törvény alkalmazására szükséges módszertani normákat, a magánszemélyek és a családi vállalkozások működtetésére szükséges jóváhagyásokat.

5.13. A 2004/2100-as sz. kormányhatározat (2004/1147-es sz. H. K.) tartalmazza a kivitel-kedvezményeket az állami költségvetésből a következő tevékenységekre:

- termékek kiállítása nemzetközi vásárokon,
- gazdasági küldetések megszervezése,
- piackutatás,
- reklám.

6.1. A 2004/301-es sz. törvény (2004/575-ös sz. H. K.) tartalmazza az új büntügyi perrendet.

6.2. A 2004/912-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/627-es sz. H. K.) tartalmazza a 2003/522-es sz. rendeletének alkalmazására vonatkozó módszertani normákat a pénzügyi előellenőrzés területén.

6.3. A 2004/983-as sz. kormányhatározat (2004/634-es sz. H. K.) jóváhagyja a pénzügyi auditorok székének szervezésére és működésére vonatkozó szabályzatát.

6.4. A romániai pénzügyi auditorok székének vezetőtanácsának 28-as sz. határozata (2004/757-es sz. H. K.) meghatározza az évi tagdíjakat 500 000 lejtől 2 000 000 lejjig, ennek befizetési határideje minden év január 31. A változó összeg az évi jövedelemre számított 0,5 – 1,2%-ig terjedhet.

6.5. A 2004/94-es sz. kormányrendelet (2004/803-as sz. H. K.), amely szerint:

* 2006. 01. 01-től a magánszemélyek biztosítási szerződéseit is a pénzügyi igazgatóságok tartják nyilván és ellenőrzik;

* 2005. 01. 01-től a kereskedelmi társaságok, amelyek magánszemélyeknek árusítanak vagy szolgáltatásokat nyújtanak, kötelesek kasszagépeket használni;

* 2005-ben is lehet alkalmazni a gyorsított amortizációt azon az állóeszközök esetén, amelyeket 2004. 10. 01 után vásároltak.

6.6. A pénzügyi auditorok országos testületének 2004/31-es sz. határozata (2004/966-os sz. H. K.) szabályozza a pénzügyi auditorok minőségi munkáinak ellenőrzésére vonatkozó módszertani normákat.

7.1. A 2004/269-es sz. törvény (2004/566-os sz. H. K.) tartalmazza a 200 eurós segélyt számítógép-vásárlásra azoknak a tanulóknak és egyetemi hallgatóknak, akik nem töltötték be a 26. életévüket, és ahol a családban az egy személyre eső havi bruttó jövedelem nem haladja meg az 1,5 millió lejt. A 2004/1294-es sz. kormányrendelet felöleli a 2004/269-es sz. törvény alkalmazásához szükséges módszertani normákat. A 2004/4908-as sz. kutatási és tanügyminisztériumi rendelet (2004/973-as sz. H. K.) előírja 2004-re a maximum havi bruttó bért, így családtagonként 105 000 lej. A vásárlás a jóváhagyás megkapása után kell megtörténni, a kormányhatározat által előírt határidőn belül (2004/104-es sz. sürgősségi kormányrendelet, megjelent a 2004/1097-es sz. H. K.). A 2004/1990-es sz. kormányrendelet (2004/1102-es sz. H. K.) tartalmazza ennek a munkafolyamat-

nak a dátum szerinti felosztását, a befejezési határidő 2004. 12. 20.

7.2. A 2004/249-es sz. törvény (2004/600-as sz. H. K.) tartalmazza a magánnyugdíj-rendszer jóváhagyását és az annak működésére vonatkozó módszertani normákat.

7.3. A 2004/407-es sz. munkaügyi minisztériumi rendelet (2004/717-es sz. H. K.) tartalmazza a nyugdíjak újraszámításának a lehetőségét, figyelembe véve az egyetemi éveket a nappali tagozatokról.

7.4. A 2004/67-es sz. sürgősségi kormányrendelet (2004/855-ös sz. H. K.) tartalmazza a 2005. 01. 01-től számított nyugdíj egyéni értékét 2 955 592 lejre.

7.5. A 2004/376-os sz. törvény (2004/899-es sz. H. K.) tartalmazza a magánösztöndíjak jogi szabályait, amely szerint ezek nem lehetnek kisebbek, mint a minimum havi bruttó bér. Az egyetem befejezése után a kedvezményezettnek a finanszírozónál kell dolgoznia. Rokonok nem részesülhetnek ilyenben.

7.6. A 2004/525-ös sz. munkaügyi minisztérium rendelete (2004/955-ös sz. H. K.) tartalmazza a nyugdíjak újraszámításához szükséges típusnyomtatványokat.

7.7. A 2004/411-es sz. törvény (2004/1033-as sz. H. K.) tartalmazza a magánnyugdíj pénzügyi alapjait és a rendszer működésére vonatkozó jogi rendelkezéseket.

7.8. A 2004/578-as sz. törvény (2004/1223-as sz. H. K.) meghatározza a 25% nyugdíjsegélyt a házastárs elhalálása után, ha legalább 15 évig házasként éltek együtt.

7.9. A 2004/512-es sz. törvény (2004/1128-as sz. H. K.) tartalmazza a szociális biztosítási költségvetést 2005-re. A 24-es cikkely szerint a nyugdíjpontról értéke 2005-ben 2 955 592 lej, a havi bruttó bér 9 211 000 lei. A 25-ös cikkely szerint a temetkezési segély a biztosított és a nyugdíjas esetén 9 400 000 lei, családtagnak pedig 4 700 000 lei. A szociális biztosítási alapba be kell fizetni a fizetési alapnak a 29,5%, 34,5% vagy 39,5%-át munkakörülmények függvényében (amely vissza volt változtatva a 2004-es évi százalékokra), a munkabaleset megelőzésére pedig 0,5 – 4%-ot számítunk a fizetési alapra.

7.10. A 2004/2403-es sz. kormányhatározat (2005/40-es sz. H. K.) tartalmazza a 2000/147-es sz. törvény alkalmazását, kedvezményezve a nyugdíjasokat a belföldi szállításban, valamint más segélyeket.

8.1. A 2004/947-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/623-as sz. H. K.) tartalmazza a 2004. 06. 30-as könyvviteli mérleg típusnyomtatványait, amelyeket a kereskedelmi társaságoknak kell leadniuk a Területi Pénzügyi Igazgatóságokhoz.

8.2. A 2004/1040-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/642-es sz. H. K.) tartalmazza az egyszerűsített könyvelésre vonatkozó módszertani normákat, amelyeket a magánszemélyek

kell vezessenek a 2003/571-es sz. adótörvény követelményei alapján.

8.3. A 2004/348-as sz. törvény (2004/664-es sz. H. K.) előírja 2005. 07. 01-től az „erős” román lej bevezetését, a forgalomba levő lej leértékelődik 10 000-rel, vagyis 10 000 régi lej egyenlő lesz 1 új (erős) lejjel. Ettől az időponttól kezdve a könyvviteli kimutatásokat mind a két értékrendszerben ki kell dolgozni 2005. 12. 31-ig.

8.4. A 2004/1088-as sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/679-es sz. H. K.) pontosításokat tartalmaz a könyvviteli veszteség könyvelésével kapcsolatban.

8.5. A 2004/1060-as sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/703-as sz. H. K.) típusnyomtatványokat tartalmaz, amelyeket a postahivatalokban kötelezően használnak.

8.6. A 2004/70-es sz. kormányrendelet, hatályba lép 2005. 01. 01-től (2004/773-as sz. H. K.), megváltoztatja és kibővíti az 1991/82-es sz. könyvviteli törvényt. Újdonságoknak a következőket említjük:

* 5000 euróig a kereskedelmi társaságok tulajdonosai vagy ügyintézői felelnek, ha nincs külön megszervezve könyvviteli iroda vagy nincsen erre a célra szakember alkalmazva. A 2004/420-as sz. törvény, amely jóváhagyja a 2004/70-es sz. kormányrendeletet, megváltoztatja a végösszeget 5000 euróról 50 000 euróra.

* A számlák nyersmérlege elkészülhet évente, vagy kisebb időszakokra a kimutatások leadása szerint;

* az évi mérlegeket 50 évig kell tartani.

8.7. A 2004/1271-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/813-as sz. H. K.) tartalmazza az IBAN kódokat, amelyeket a kincstárban kell majd alkalmazni.

8.8. A 2004/1779-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/1165-ös sz. H. K.) megengedi a kereskedelmi társaságoknak, hogy a számláikat csak két példányban töltsék ki és nem háromban, ha bizonyos informatikai meghatározott feltételeknek eleget tesznek.

8.9. A 2004/1753-as sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/1174-es sz. H. K.) tartalmazza azokat a módszertani normákat, amelyeket figyelembe kell venni az aktívák és passzívák leltározásakor, illetve a használatban lévő típusnyomtatványok mintáit és használati utasításait. Jelen rendelet hatálytalanítja az 1995/2388-as rendeletet.

8.10. A 2004/2185-ös sz. kormányhatározat (2004/1224-es sz. H. K.) tartalmazza a 2004/94-es sz. kormányrendelet megváltoztatását és kibővítését, avagy a kifizetések és a pénztárplafon meghatározását. A kormányhatározat alapján a pénztár nem „plafonálható”, de a készpénzkifizetések nem haladhatják meg a 100 millió lejt naponta. Nem engedélyezett az 50 millió lej fölötti készpénzkifizetés egy szállítónak, és az 50 millió lej fölötti

számlák esetén csak egy kifizetés lehet készpénzzel.

8.11. A 2004/1862-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (1226-os sz. H. K.) tartalmazza a 2004-es költségvetési év zárására szükséges módszertani normákat, amelyeket be kell tartaniuk a költségvetésből fedezett intézmények.

8.12. A 2004/1840-es sz. pénzügyminisztériumi rendelet (2004/1247-es sz. H. K.) előírja, hogy a 2005. első félévi mérleg kimutatása ezer lejben fog megtörténi, július 1-től pedig átszámoljuk a könyvviteli számlák első félévi forgalmait a június 30-i nyers mérlegből új lejre (erős lejre), elosztván 10 000-rel minden összeget, illetve kerekítvén a különbségeket az útmutatások szerint.

9.1. A 2004/566-os sz. törvény (2004/1236-os sz. H. K.) tartalmazza a mezőgazdasági szövetkezési jogszabályozást, amely sze-

rint legalább 5 részvényes létesíthet mezőgazdasági kereskedelmi társaságot szabad megállapodások alapján.

10.1. A 2004/288-as sz. törvény (2004/614-es sz. H. K.) tartalmazza az egyetemi tanulmányok megszervezését.

10.2. A 2004/1021-es sz. kormányhatározat (2004/633-as sz. H. K.) tartalmazza és jóváhagyja a CURRICULUM VITAE közös európai mintáját.

10.3. Az 1990/31-es sz. kereskedelmi társaságok törvényt, valamint az 1995/64-es sz. csődeljárási törvényt a 2004/1066-os sz. H. K.-ben közlik újra.

10.4. A 2004/511-es sz. törvény (2004/1121-es sz. H. K.) tartalmazza az állami költségvetési törvényt 2005-re.

Beszámoló a Romániai Magyar Közgazdász Társaság (RMKT) elnökségi gyűléséről – Kolozsvár, 2005. január 22. –

CIOTLĂUȘ JUTKA, RMKT ügyvezető igazgató

Az RMKT országos vezetősége, a székelyudvarhelyi szervezettel közösen, 2005. január 22-én elnökségi gyűlést tartott.

A gyűlés napirendi pontjai: 1. a 2005-ös évi Közgazdász Vándorgyűlés szervezése; 2. funkciók/feladatok leosztása az RMKT elnökségén belül; 3. tevékenységi beszámoló az RMKT és az RMKT Ifjúsági Frakciója (RIF) 2004. október – 2005. január időszakáról; 4. a 2005. évi tevékenység-tervezet; 5. a kutatás intézményesítése, szótár kiadása; 6. 1%-os hozzájárulás az RMKT tevékenységéhez; 7. egyebek.

1. A 2005-ös évi Közgazdász Vándorgyűlés szervezése

Az RMKT 2005. szeptember 23–24. között Székelyudvarhelyen szervezi meg a XIV. Közgazdász Vándorgyűlést. A rendezvény központi témája: *Gazdaságpolitikai alternatívák – Románia felzárkózási esélyei*. A plenáris ülések után három szekcióban zajlanak a munkálatok: 1. Területfejlesztés; 2. Monetáris politikák; 3. Adópolitika (a részletes programot és feltételrendszert későbbi számainkban közöljük). 2005. szeptember 23-án az RMKT alapszabályzat-módosító küldöttközgyűlést tart.

2. Funkciók/feladatok leosztása az RMKT elnökségén belül

Az RMKT országos vezetősége 5 tagból áll: egy elnökből és

négy alelnökből. Az alelnökök felelősségei: Ciotlăuș Jutka, ifjúsági alelnök (a RIF működéséért felel); Colțea Tibor, pénzügyi alelnök (az RMKT pénzügyeiért felelős); Debreczeni János, helyi szervezetekért felelős alelnök (feladata a helyi szervezetek vezetőivel való kapcsolattartás, a helyi szervezetek szakmai és pénzügyi tevékenységeinek ösztönzése és követése); Szécsi Kálmán, oktatási és képzési alelnök (az RMKT oktatási és képzési tevékenységéért felel).

3. Tevékenységi beszámoló az RMKT és az RMKT Ifjúsági Frakciója (RIF) 2004. október – 2005. január időszakáról (lásd a *Közgazdász Fórum* 2004. decemberi számában a Hírek rovatot).

4. 2005. évi tevékenység-tervezet

- február 18–20.: RIF sítábor Hargitafürdőn;
- felnőttoktatási központunk programjának kialakítása (március: könyvelési tanfolyam);
- helyi szervezetek bejegyzése;
- április 1–3.: FIKOT-on (Magyar Közgazdasági Társaság Ifjúsági Bizottságának éves találkozója) való részvétel;
- április 30-ig: Szövetkezeti kézikönyv kiadása;
- május: RIF Ifjú Közgazdász Találkozó, Sepsiszentgyörgy;
- május: az RMKT könyvviteli és szervezési kft. beindítása;
- május: 15 éves az RMKT – ünnepség Szentlászlón;

- május 31-ig: román-magyar gazdasági szakszótár véglegesítése;
- gazdasági kutatóintézet feltételeinek kialakítása, közösen a Közgazdasági Egyetem magyar vonalával;
- június 24–25.: Szövetkezeti konferencia szervezése, közösen a Romániai Magyar Gazdák Egyesületével (RMGE-vel);
- részvétel az MKT vándorgyűlésen;
- szeptember 10.: Civil Fórum, Gazdasági szekció;
- szeptember 30-ig: *Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjából*, 3. kötet kéziratának leadása;
- szeptember 23–24.: RMKT vándorgyűlés: Gazdaságpolitikai alternatívák – Románia felzárkózási esélyei;
- szeptember 23.: RMKT Alapszabályzat-módosító küldöttgyűlés;
- részvétel az *EU házhoz jön* konferencia rendezvényesorozat szervezésében.

5. Kutatás intézményesítése, szótár kiadása

Az RMKT és a Közgazdasági Egyetem magyar vonalának, az RMDSZ támogatásával egy különálló erdélyi magyar gazdasági kutatóintézet beindítását tervezi, folynak a tárgyalások.

Az RMKT a román – magyar gazdasági szakszótár szerkesztését a tervek szerint május 30-ig véglegesíti.

6. 1%-os hozzájárulás az RMKT tevékenységéhez

A 2003/571-es sz. adóügyi törvény (2003/927-es sz. H. K.) 90-es cikkelye újabb forráslehetőséget biztosít a civil

szervezetek számára, mely a tagság, illetve a szimpatizánsok hozzájárulására alapszik. E törvényt kihasználva, bármely közgazdász és RMKT-tag hozzájárulhat tevékenységünk támogatásához, ugyanis a törvény alapján minden személy saját maga rendelkezhet az évi jövedelemadójának 1%-áról, melyet nonprofit szervezetek számára ajánlhat fel. Az RMKT a törvény lehetőségeinek népszerűsítését két irányban vállalja fel: 1. népszerűsíteni a törvény nyújtotta lehetőséget bármely civil szervezet és magyar nemzetiségű román állampolgár körében, annak érdekében, hogy a romániai magyar civil szféra minél jobban ki tudja használni ezt a lehetőséget; 2. népszerűsíteni az RMKT tagság körében. Alkalmazott módszerek: helyi szervezeteken keresztül személyesen megkeresni a tagságot, segítséget nyújtani az adóbevallásnál, rövid reklámok sugárzása helyi tévében és rádióban stb.

7. Egyebek

a) Az RMKT május folyamán ünnepséget szervez a társaság 15 éves évfordulója alkalmából. Ez alkalmából a Közgazdász Fórum szerkesztősége különszámot tervez kiadni.

b) Az országos vezetőség jelképes fizetést szavazott meg a Közgazdász Fórum főszerkesztőjének.

c) Az RMKT országos vezetősége kapcsolatfelvételt és erősítést tervez különböző magyarországi és romániai intézményekkel, minisztériumokkal és alapítványokkal, tevékenységei fejlesztése érdekében.

Felhívás az RMKT tagok számára

CIOTLĂUȘ JUTKA, RMKT ügyvezető igazgató

Kedves RMKT-tag! Kedves közgazdász!

A Romániai Magyar Közgazdász Társaság (RMKT) a romániai magyar közgazdászok és gazdasági kérdések iránt érdeklődők érdekvédelmi és szakmai szervezete.

Az RMKT fő célkitűzése a tagok tevékenységének szervezése és szakmai szempontból való támogatása, az elsősorban magyar nyelven zajló minden szintű közgazdasági szakoktatás támogatása, a tudományos közgazdasági szak kutatás szorgalmazása és támogatása, a gazdasági szakterületen zajló tevékenységek támogatása országunk gazdasági színvonalának az Európai Unió tagállamai szintjére való emelésének figyelembevételével.

Úgy értékeljük, hogy az RMKT az elmúlt két év folyamán

a kutatómunkában és a szakmai képzésben mérhető eredményeket mondhat magáénak, sok tevékenységben előreléptünk, és újabbakat is vállaltunk. Előkészületben a román–magyar gazdasági szakszótár kiadása, tervezzük „*Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás múltjából* III. kötetének kiadását, egy 13 tagú kutatócsoportot hoztunk létre „A szövetkezetek múltja, jelene, jövője” tematikával, mely keretében együttműködünk elismert történészekkel, valamint számos fiatal doktorral és doktorandussal, folytatjuk a tavaly létrehozott és beindított felsőoktatási központ tevékenységét, tréningeket szervezünk különböző gazdasági témákban, folytatjuk az előző években elkezdett konferenciák sorát, Kolozsváron működtetjük a legnagyobb erdélyi magyar közgazdasági szakkönyvtárat, stb.

Tevékenységünk támogatására fő forrásaink az alapítványi támogatások, cégek által nyújtott szponzorálások, ren-

devényeink bevételei, illetve a tagsági díjak. A **2003/571-es sz. adóügyi törvény (2003/927-es sz. H. K.) 90-es cikkelye** forráslehetőséget biztosít a civil szervezetek számára, mely a tagság, illetve a szimpatizánsok hozzájárulására alapoz. E törvényt kihasználva, bármely közgazdász és RMKT-tag hozzájárulhat tevékenységünk előrelépéséhez, ugyanis a törvény alapján minden személy saját maga rendelkezhet az évi jövedelemadójának 1%-áról, melyet nonprofit szervezetek támogatására fordíthat. Az összeg kiszámítása, levonása és átutalása a munkaadó vagy az illetékes pénzügyi szerv kötelessége.

Mit kell Tened azért, hogy támogasd az RMKT tevékenységét?

Amikor kitöltöd a személyi jövedelemadó bevallási nyomtatványát (Fişa Fiscală), a megfelelő helyre jelöld be, hogy jövedelemadód 1%-át az RMKT-nak szeretné felajánlani. Ha

nem kell leadni jövedelemadó bevallási nyomtatványt, akkor a Pénzügnél (Fináncnál) kell kitölteni egy erre vonatkozó külön űrlapot.

A törvény alkalmazásának bővebb leírását megtalálod a www.rmkt.ro honlapon.

Az RMKT adatai:

Megnevezés: Asociația Economiştilor Maghiari din România

Cím: 400440 Cluj Napoca, str. Aurel Suciu nr. 12
Adószám: 6316895

Bankszámla: RO79RNCB2200000088780001
(BCR Cluj).

Támogatásodat, mellyel hozzájárulsz a közgazdászok közös céljainak eléréséhez, előre is köszönjük.

Rezumatul revistei

Memento. Zoltán Nagy, caracterul proeminent a mișcării cooperatiste maghiare din Transilvania, s-a născut cu 100 de ani în urmă

JÓZSEF SOMAI

În Memento, József Somai își aduce aminte de omul distins în mișcarea cooperatistă amMaghiarilor din Transilvania, Zoltán Nagy, care a murit cu 100 de ani în urmă. Dr. Zoltán Nagy a văzut în cooperative instrumentul supraviețuirii și dezvoltării minorităților. El a tratat mișcarea cooperativă ca unitate, ca mișcare mondială, în cadrul căreia valorile umane culturale, economice și socialiste se pot manifesta liber.

Despre informațiile necesare pentru revizia proceselor economice

ANDRÁS CSANÁDY

Cine are o uzină cu aproximativ 40 de angajați, poate să aibă grijă de aprovizionarea și funcționarea ei numai dacă ține evidență despre toate lucrurile, pe care le duce înăuntru cu scopul de a-l utiliza la un moment dat. Ținerea în evidență este și mai importantă în cazul în care uzina aparține nu numai unui proprietar, ci mai multor proprietari. Când ne referim la o asemenea situație,

chestiunile instituției și înțelegerea dintre coproprietari nu poate fi imaginat altfel decât cu acel document justificativ pe care toți le primesc în același număr de exemplare. Așa este, și așa și trebuie să fie în economia privată, întrucât astfel aparțin colectivului, economiei societății unde economiile private se îmbină și depind unele de altele ca într-un mediu. Este imposibil să-l înțelegem și să ne descurcăm bine în acest mediu fără aceste documente justificative scrise. În mod natural aceste documente justificative nu pot să cuprindă toate detaliile, ci numai acele, mai de seamă indexe, cu ajutorul cărora se pot prezenta și se pot înțelege cele mai importante procese și stadii sociale și economice. Pentru a elabora aceste documente justificative, vă oferă ajutorul.

Analiza profundă a ramurei industriale a sectorului bancar din România

JÚLIA SOMODI, CSABA ISTVÁN SZABÓ

În studiul intitulat „Analiza detaliată a ramurilor industriale bancare din România”, Júlia Somodi și Csaba István Szabó prezintă cele mai importante indexe ale situației economice generale pentru ca noi să putem percepe ramura industrială respectivă, în cazul acesta sectorul bancar din România, în corelațiile ei. După aceasta urmează o analiză a mărimii și dinamicității pieții, încercând să dea răspuns la următoarele întrebări: Cât de

mare este piața? Cum s-a format/dezvoltat de-alungul anilor trecuți? Care sunt cele mai importante factori de influențare în formarea pieței? Următoarea problemă, cu care se ocupă sunt indicii caracteristici al sectorului bancar, care analizează profitul și eficacitatea sectorului. În domeniul participanților pe piață încearcă să dea răspuns la întrebările: Câți membri are piața în acest moment, care este caracterul competiției, canalele estimative folosite, cine sunt rivalii cei mai de seamă, de când sunt membrii pieței, partea convenită ai rivalilor, fondul proprietar, cele mai importante indici economice, rețeaua valorificării, segmente de piață țintite, și așa mai departe. În finalul studiului urmează descrierea tendințelor în domeniul sectorului bancar la care putem să ne așteptăm în viitor.

Încă un pic despre istoria economică

ERNÓ NAGY

Ernő Nagy continuă în numărul acesta eseul lui „Un pic de istorie economică” apărut în ediția din iunie a Forumului Economic. În acest eseu ne informează despre situația economică a maghiarilor din România după 1940. Tot aici el relatează despre evenimentele politice și economice legate de această perioadă până în zilele noastre.

Efectul procesului Bolognai asupra educației universitare a economiei din România

LEHEL GYÖRFY

Lehel Györfy face o analiză a efectului procesului Bologna

asupra educației universitare de economie în România. Se ocupă cu întrebarea: De ce avem nevoie de schimbare în educația de economie? Relatează despre cele mai importante stații din procesul Bologna, prezintă procesul în sine și caracteristicile modelului de dezvoltare a procesului, dar și structura afaceristă a formării de bază.

Noutăți în legislația economică și financiară

CSABA PÁSZTOR

Noutățile economice și financiare publicate în edițiile 2004/563 – 2004/1283 și 2005/1 – 2005/46 ale Gazetei Oficiale cuprind următoarele teme:

1. impozitare, declarație pe venit global
2. amortizarea mijloacelor fixe, estimare
3. contracte de muncă, sume plătite pentru salarii
4. taxă vamală, TVA, accize, spălare de bani, impozit pe profit
5. privatizare, reduceri/subvenții pentru întreprinderile mici și mijloci, compensațiile bănești din agricultură, normele de pe bursa de valori
6. auditare financiară, control contabil
7. pensii, burse
8. norme de contabilitate
9. solicitarea imobilelor și a terenurilor, obligațiile pompierilor, utilizarea casei fiscale
10. călătorie în străinătate, numele de localități, protecția consumatorului, înregistrarea societăților comerciale.

Contents

Memento. The outstanding figure of the Transilvanian Hungarian Cooperative Movement, Zoltán Nagy was born 100 years ago

JÓZSEF SOMAI

In memento József Somai remembers Zoltán Nagy. He was born 100 years ago and was an outstanding figure of the Transilvanian Hungarian Co-operative Movement. Dr. Zoltán Nagy saw in the co-operation the survival, development and

instrument of the minority. He handled the Co-operative Movement as a whole and world movement within the limits of which could freely manifest the cultural, economical and social human values.

About the information necessary for the survey of economical processes

ANDRÁS CSANÁDY

Someone who has works a factory with at least 40 emplo-

yers can look after its furnishing and functioning only by keeping record of everything that it is brought to be used up sooner or late. This is more to be taken seriously if the works belong not only to one person but has more owners. In this case the affairs of the works and the owners' getting on with one another are not to be imagined. Otherwise but with the report that each owner receives in equal number of copies. This is so and should be so in private economy, all the more so since they are part of the whole social economy where as in a medium the private estates connect and are dependant on one another. Without this written reports it would be impossible to find our way or to survey this environment. Naturally these report can not cover every detail but they should contain those most important indexes which help to present and understand the main social and economical processes and states. **András Csanády** offers you this help to make these reports

A deep analysis of the industrial branch of the Romanian banc sector

JÚLIA SOMODI, ISTVÁN CSABA SZABÓ

In the Deep industrial analysis of the Romanian bank sector **Júlia Somodi** and **Csaba István Szabó** present the most important pointers of the general economical environment. They do so in order for us to be able to see the respective branch of industry, in our case the Romanian bank sector, in its connections. Afterwards they examine the size and dynamics of the market, where the following Questions are answered: How big is the market? In what way has it changed during the past year? What are the most important prime mover of the forming of the market. The next issue is the pointer group characteristics of the bank sector which examines the sector's of profit and efficiency. Concerning the participants in the market they want to find out how many people are involved, what kind of competition we are talking about, what cannels of valuation are used, who are the rivals, for how long have they been on the market, what share do the prime rivals have, the ownership background, the main economical pointers, the net of valuation, the target market segment, and so on. Finally they write about the tendencies which can be expected of the bank sector in the future.

A little bit more about economical history

ERNŐ NAGY

Ernő Nagy continues to write about "A short economical

history" published in the edition from June of the Economics Forum. In this work he gives information about the formation of the economical situation of the Hungarians living in Romania after 1940. He also writes about the events connecting to this period.

The effect of the Bolognai process on the higher education of economics in Romania

LEHEL GYÖRFY

Lehel Györfy examines the effect of the Bolognai process on the high level teaching in Romania. He is interested in why there is need for change in teaching economics. He surveys the most important stations in the development, of the Bolognai process, presents the process, the characteristics of the model on basis of which the process was developed the business structure of the basic training.

Novelties of the field of economical & financial law

CSABA PÁSZTOR

In the editions 563/2004-1283/2004 ad 1/2005-46/2005 of the 1st part of the official gazette was published some economical and financial news. This contains the following topics:

1. tax payment, tax return
2. amortization of fixed asset, appraisal
3. pay contracts, sums for wages
4. customs, vat, tax for luxury, money laundry, profit tax
5. privatization, advantages/discounts for small and middle size companies, economical money leveling, stock market norms
6. financial auditing, examinations of record keeping
7. pensions, scholarship
8. record, keeping norms, functioning of credit co-operations
9. claim of estates and land, obligations of the fire department, cash register
10. travelling abroad, names of localities, protection of the costumer entry of commercial companies.

Cuprins

József Somai	
Memento. Zoltán Nagy, caracterul proeminent a mișcării cooperatiste maghiare din Transilvania, s-a născut cu 100 de ani în urmă	1
András Csanády	
Despre informațiile necesare pentru revizia proceselor economice	1
Júlia Somodi, Csaba István Szabó	
Analiza profundă a ramurei industriale a sectorului bancar din România	6
Ernő Nagy	
Încă un pic despre istoria economică	14
Lehel Györfy	
Efectul procesului Bolognai asupra educației universitare a economiei din România	17
Csaba Pásztor	
Noutăți în legislația economică și financiară	22
Jutka Ciotlăuș	
Relatează despre ședința directorială a Asociației Economiștilor Maghiară din România	26
Jutka Ciotlăuș	
Anunți membriilor Asociației Economiștilor Maghiară din România	27
Rezumatul revistei în limba română și engleză	28

Contents

József Somai	
Memento. The outstanding figure of the Transilvanian Hungarian Cooperative Movement, Zoltán Nagy was born 100 years ago	1
András Csanády	
About the information necessary for the survey of economical processes	1
Júlia Somodi, Csaba István Szabó	
A deep analysis of the industrial branch of the Romanian banc sector	6
Ernő Nagy	
A little bit more about economical history	14
Lehel Györfy	
The effect of the Bolognai process on the higher education of economics in Romania	17
Csaba Pásztor	
Novelties of the field of economical & financial law	22
Jutka Ciotlăuş	
A report about the presidential meeting of the Hungarian Economist's Society of Romania	26
Jutka Ciotlăuş	
Announcement to the members of the Hungarian Economist's Society of Romania	27
Content of the paper in romanian and english	28